

บทที่ 4

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามในนิทานตลกเจ้าปัญญาชุดจ่าง กวีง

4.1 แนวความคิดเรื่องอัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

อัตลักษณ์¹ คือ จิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกร่วมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่า ตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นหรือสังคมอื่นอย่างไรและจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออก นักทฤษฎีแนวหลังสมัยใหม่ได้กล่าวถึง "อัตลักษณ์" (identity) ไว้อย่างหลากหลาย และหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงคำว่า "ความแตกต่าง" (difference) ไปในขณะเดียวกัน การรับรู้ตนเองว่าเราเป็นใคร ไม่เพียงแต่ต้องรู้ว่าเราเหมือน / คล้ายกับใครเท่านั้น แต่เราต้องรู้สึก / คิดว่า เรา "ต่าง" จากผู้อื่นอย่างไรด้วย จึงเป็นเหตุให้ "ความแตกต่าง" (difference) มีความสำคัญในประเด็นอัตลักษณ์ พอๆ กับความคล้าย (sameness) เช่น จอร์จ เอช มีด (George H. Mead)² อธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความต่างว่า มนุษย์สามารถมองตนเองในวิถีทางที่นำไปสู่การมีสภาพเป็นวัตถุของตนเองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับความสามารถเชิงสัญลักษณ์ของจิตใจสำหรับการให้ชื่อแก่วัตถุทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ชื่อต่อตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุอย่างหนึ่งแล้ว ยังต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย มีด เห็นว่า เราจะไม่สามารถ/ไม่มีตัวตนได้ ถ้าไม่มีคนอื่น หรืออีกนัยหนึ่ง เมื่อจะอธิบายหรือให้คำจำกัดความสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น การที่จะทำให้เกิดภาพหรือความเข้าใจที่ชัดเจนมากที่สุด มักกระทำด้วยการเชื่อมโยงสิ่งนั้นกับสิ่งอื่น ไม่ว่าจะในด้านความเหมือนหรือความต่าง เช่นเดียวกัน การที่จะให้ความหมายกับตัวเราเองว่า "ฉัน" เป็นใคร มักถูกสร้างมาจากความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่าง "ฉัน" กับ "คนอื่น" หรือสิ่งอื่นเสมอ

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, คนไทยกับ ๓ คำเจ้าปัญหา : เชื้อชาติ-กลุ่มชาติพันธุ์-อัตลักษณ์. ใน <http://www.midnightuniv.org/midnight12545/document9596.html> ค้นคืนเมื่อ 25 กันยายน 2550.

² Schaefer, R.T. and R.P.Lamm, *Sociology*, 5th ed., New York: Mc Graw - Hill, 1995, p. 98.

แคทเธอริน วัตต์วาร์ด (Kathryn Woodward)³ ได้ผสานแนวคิดทั้งการตระหนักรู้ในตนเอง และการเปรียบเทียบความต่างกับผู้อื่น โดยการนิยามว่า อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่ทำให้เรารับรู้ตนเองว่า เราคือใคร และเราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมตัวเราอยู่ได้อย่างไร อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่กำหนดทางเดินให้กับเรา เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ใครเป็นพวกเดียวกับเรา และใครที่แตกต่างจากเรา ส่วนใหญ่แล้ว อัตลักษณ์มักถูกอธิบายด้วยความแตกต่าง ซึ่งอาจจะมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น อัตลักษณ์ในรูปแบบความแตกต่างระหว่างชนชั้น หรือความขัดแย้งด้านความเชื่อ เป็นต้น และมักเป็นความต่างในแบบที่ตรงกันข้าม ซึ่งมักจะมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ เริ่มจากการตั้งคำถามถึงลักษณะของตนเอง ซึ่งมักจะถามว่า ตัวเราเป็นใคร สิ่งที่เราเป็นอยู่นั้นดีหรือไม่ รวมถึงสิ่งที่เราเป็นนั้นมีผลต่อเราและสังคมรอบข้างเราอย่างไร ซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งสะท้อนให้เราเห็นว่า มนุษย์เราสามารถที่จะนึกคิด รู้สึก และประเมินตัวเองได้แบบเดียวกับที่เรามองดูคนอื่น ความรู้สึกกับรู้ว่าตัวเองเป็นใคร เป็นพวกเดียวกับใคร คนละพวกกับใคร รวมถึงต้องดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์กับคนอื่นและโลกที่เราอยู่อย่างไร นี่เองที่เรียกว่า อัตลักษณ์ เป็นภาพลักษณ์ที่เราพยายามแสดงออก (project) ให้คนอื่นรับรู้ว่าเป็นคนอย่างไร

ประเด็นเกี่ยวกับ “การได้มา / การสร้างอัตลักษณ์” (identification) เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นักทฤษฎีแนวหลังสมัยใหม่กล่าวถึงมากกว่าเพียงการให้คำนิยามความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” โดยจะพิจารณาวาทกรรมที่กำหนด / กำกับอัตลักษณ์ ของเรา และเป็นกระบวนการที่ไม่รู้จัก เมื่ออัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องของชีววิทยา แต่เป็นเรื่องของตำแหน่งแห่งที่ บทบาทฐานะของคน ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการผลิต / สร้าง การต่อสู้ให้ได้มา หรือเป็นการกำหนดยึดเยียด โดยสังคม วัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ อัตลักษณ์ จึงเป็นเพียงชุดของคุณค่า ความหมายแบบหนึ่งเท่านั้น

การสร้างอัตลักษณ์จึงเป็นการร่วมปันค่านิยมบางประการทางวัฒนธรรม (shared values) เพื่อบอกเล่าว่า เราเป็นใคร เรารู้สึกอย่างไร เราสังกัดอยู่กลุ่มไหน ซึ่งคนอื่นจะสามารถอ่านและเข้าใจที่เราหมายความว่าอย่างไร อัตลักษณ์จึงเป็นข้อความที่สื่อระหว่างกันทางสังคม ว่าแต่ละคนกำลังพูดอะไร แสดงออกถึงสิ่งใด และเพื่อเป็นความเข้าใจร่วมกัน

³ Kathryn Woodward, Identity and Difference, (London: Sage Publication, 1997).

ทางสังคม⁴ ทั้งยังนำมาใช้เป็นกรอบในการอ้างอิง สร้างความหมายแบ่งแยกความเป็น "ตัวตน" และ "คนอื่น" จัดระบบระเบียบความสัมพันธ์ของตนเองกับความเหมือนหรือความต่าง ความเป็นกลุ่มเดียวกัน หรือความเป็นอื่น สร้างตัวตนและอัตลักษณ์ เพื่ออธิบายระบุตำแหน่งของตนเองในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละปัจเจกดำรงอยู่ ความเป็นปัจเจก จึงถือเป็นองค์ประธาน (subjectivity) หรือศูนย์กลางในการแสวงหาตำแหน่งที่เหมาะสม นำเชื่อถือของตนขึ้นในพื้นที่ทางสังคม โดยมีระบบสัญลักษณ์ (symbolic system) เป็นเครื่องมือสื่อความหมายสำคัญที่เราเลือกบริโภค เพื่อการสร้างแสดงอัตลักษณ์ของตัวออกมา การสร้างอัตลักษณ์จึงเป็นความหมายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพเสนอ (representation) โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ และเปรียบเสมือนการแสวงหาตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจกในจักรวาลแห่งความหมายทางสังคม⁵

การสร้างอัตลักษณ์ จึงเป็นเพียงการผลิตสัญลักษณ์ขึ้นมา เพื่อสร้างความหมายและการอธิบายให้กับปัจเจก ความเป็นปัจเจกจึงถูกเน้นในฐานะที่เป็น "กระบวนการทางสังคมของการสร้างอัตลักษณ์" มากกว่าแก่นของคุณสมบัติบางอย่างที่มีลักษณะที่ตายตัว หรือกล่าวได้ว่าเป็นความสิ้นไหลของอัตลักษณ์

การทำความเข้าใจเรื่องอัตลักษณ์จึงเป็นการศึกษา หรือทำความเข้าใจกับกระบวนการที่สลับซับซ้อนของการสร้างอัตลักษณ์ / ความเป็นอื่น (self / other) ยิ่งไปกว่านั้นในทุกสังคม กลุ่มคนที่มีอำนาจสร้างความเป็นอื่นขึ้นมา มักจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับที่มีอำนาจในการสร้างความรู้ / ความจริง เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นอื่นที่ถูกสร้างขึ้นมา⁶

คริส บาร์คเกอร์⁷ (Chris Barker) ให้คำจำกัดความอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ว่า

⁴ Stuart Hall, and others, *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79*, (London: Unwin Hyman, 1990), pp. 2 – 3.

⁵ Kathryn Woodward, *Identity and Difference*, 1997, pp. 1 – 2.

⁶ ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2545.

⁷ Chris Barker, *Cultural Studies theory and practice*, Second edition, (London: SAGE Publications, 2003), p. 437.

Cultural Identity: A snapshot of unfolding meanings relating to self-nomination or ascription by others. Thus, cultural self-identity can be understood as a description of ourselves with which we identify. Social identity would refer to the descriptions others have of us. Cultural identity relates to the nodal points of cultural meaning most notably class, gender, race, ethnicity, nation and age.

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นภาพที่เด่นชัดในการเปิดเผยความหมายอันเกี่ยวเนื่องในการแต่ตั้งตนเอง หรือการบรรยายโดยผู้อื่น ดังนั้นวัฒนธรรมที่บ่งชี้อัตลักษณ์ของตน สามารถเข้าใจได้ราวกับเป็นการบรรยายพวกเราด้วยสิ่งที่พวกเรามีเอกลักษณ์ เช่นเดียวกับเป็นการบรรยายตนเองกับสิ่งที่พวกเราสามารถหาเอกลักษณ์ได้ อัตลักษณ์ทางสังคมจะกล่าวอ้างถึงคำบรรยายของผู้อื่นที่มีต่อพวกเรา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับจุดที่เด่นชัดในความหมายของวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชนชั้น เพศ สถานะ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชาติ และยุคสมัย

บาร์กเกอร์ ยังได้กล่าวไว้อีกว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น เพศสถานะ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ รวมถึงจริยธรรม ศาสนา ก็สามารถนำมาวิเคราะห์ในแง่มุมการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้⁸

การศึกษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องพิจารณาความเป็นปัจเจกแห่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น หรือลักษณะเฉพาะที่ต่างจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากผู้ครอบครองกลุ่มชนหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ มาก่อน

⁸ Ibid., p. 231.

ในการวิจัยนี้ การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชุดจ่าง กว๊ิง มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมเวียดนามในยุคสมัยศตวรรษที่ 18 ในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาจากวัฒนธรรมในกลุ่มหลักที่มีการกล่าวถึงอยู่เสมอ ๆ ในเนื้อหาของนิทาน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบสังคมของเวียดนามเป็นหลักสำคัญ

4.2 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามในนิทานชุดจ่าง กว๊ิง

วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีรูปแบบและประวัติความเป็นมาเป็นของตนเอง การพิจารณาวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องพิจารณาในบริบทของสังคมนั้น ในอดีตประเทศเวียดนามจะได้รับพื้นฐานทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มาจากประเทศจีน เนื่องด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมเหล่านี้ เมื่อมาอยู่ในแผ่นดินประเทศเวียดนาม คนเวียดนามมีการรับวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นไว้ใช้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการขอยืม ขอยืมใช้เป็นเวลานาน มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมบางประการเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะบางประการของคนเวียดนาม

ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมเวียดนามที่สามารถพบเห็นได้คือ

ระบบเศรษฐกิจ	การหาเลี้ยงชีพแบบกสิกรรม
ระบบการปกครอง	ศักดินา / สมบูรณาญาสิทธิราช
ระบบศาสนา ความเชื่อ	ขงจื้อ เต๋า พุทธ นับถือผีสงเทวดา
ระบบการนับญาติ	พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย หลาน หลาน

พี่น้อง

ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น หากพิจารณาเผิน ๆ แล้วจะพบว่าไม่แตกต่างจากประเทศอื่นในแถบภูมิภาคเอเชียสักเท่าใด แต่เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดดังที่ได้วิเคราะห์ต่อไปนั้น จะทำให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของระบบสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวของประเทศเวียดนามเอง

ฉะนั้น การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศเวียดนาม เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม ผ่านนิทานชุดจ่าง กว๊ิง ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรม

ชนชั้น ศักดินา ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา การรักษาโรค รวมถึงการใช้ภาษา ซึ่งการศึกษา
 ในประเด็นต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมของเวียดนามเหล่านี้จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของชาว
 เวียดนามในยุคนั้นกระทำในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคม อันจะนำไปสู่อัตลักษณ์ทาง
 วัฒนธรรมของเวียดนาม

4.2.1 สังคมที่มีชนชั้น

การศึกษาสภาพสังคมในที่นี้ จะพิจารณาจากการจัดระดับชั้นทางสังคม⁹
 โดยแบ่งระดับชนชั้นออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

สี (sĩ) คือ กลุ่มผู้มีการศึกษา หรือขุนนาง ข้าราชการ หรือ กลุ่มปัญญาชน หมายถึง
 กลุ่มผู้มีการศึกษา ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้กับครู อาจารย์ตามบ้านที่อาจารย์เปิดสอน
 หรือศึกษาด้วยตนเอง กระทั่งสอบผ่านทั้งในระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับประเทศ เพื่อ
 บรรจุเข้าเป็นขุนนาง ข้าราชการ ชนชั้นนี้จัดเป็นชนชั้นสูงสุดในบรรดาชนชั้นทั้งสี่ ทั้งยังเป็น
 บุคคลที่ใคร ๆ ล้วนให้ความเคารพนับถือ การได้เรียนหนังสือ และสามารถสอบเข้ารับราชการ
 ได้ จึงเป็นความใฝ่ฝันของผู้ชายชาวเวียดนามโดยทั่วไป

นง (nông) คือ กลุ่มชาวไร่ ชาวนาได้แก่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม
 นับได้ว่าคนกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกจำนวนมาก จัดเป็นกลุ่มหนึ่งที่เป็นพลังขับเคลื่อนทาง
 สังคมที่สำคัญของประเทศเวียดนาม บ้างเป็นชาวไร่ ชาวนาที่มีที่ดินเป็นของตนเอง บ้างต้อง
 เช่าที่นา ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ มักตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณชนบท

กง (công) คือ กลุ่มกรรมกร แรงงาน ช่างฝีมือ ได้แก่กลุ่มคนที่ใช้แรงงานของตน
 แลกกับเงินตรา อาหารการกิน มักรับจ้างทำงานต่าง ๆ ตามแต่นายจ้างจะว่าจ้าง

เทือง (thương) คือ กลุ่มพ่อค้า ได้แก่ กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพค้าขาย ทั้งที่ค้าขาย
 ประจำที่อยู่ภายในบริเวณจังหวัดที่อาศัยอยู่ รวมทั้งค้าขายที่เรียกว่า "ซื้อมาขายไป" โดยเป็น
 กลุ่มพ่อค้าที่เดินทางค้าขายระหว่างเมือง เมื่อลงมาจากภาคเหนือก็นำไม้มาขาย ที่ภาคกลาง

⁹ Montira Rato, "Class, Nation, and Text: The Representation of Peasants in Vietnamese Literature" in *Social Inequality in Vietnam and the Challenges to Reform*, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies), pp. 325 – 350.

เมื่อขึ้นจากภาคกลางก็นำเกลือไปขายที่ภาคเหนือ* ในทางคติชนแล้ว คนกลุ่มนี้นับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งในการแพร่กระจายของนิทาน เพราะพวกเขา มักจะได้ยินได้ฟังนิทานของท้องถิ่นหนึ่ง แล้วนำไปเล่าให้กับคนในท้องถิ่นที่อื่นฟัง เป็นผลให้นิทานเรื่องนั้น ๆ มีการแพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ กัน

ชนชั้นของประเทศเวียดนามเปิดกว้าง ประชาชนสามารถกำหนดชนชั้นของตนเองได้ด้วยการใช้ความสามารถของตน ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้นถึง ระบบชนชั้นของประเทศเวียดนามนั้น อันประกอบไปด้วยชนชั้นทั้งสิ้น ได้แก่ ปัญญาชนชาวนา ชาวไร่ กรรมกร และพ่อค้า หากแต่ทุกชนชั้นล้วนแล้วแต่มี พลเมืองชาวเวียดนามเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น แต่หากชนชั้นของประเทศเวียดนามมีลักษณะเฉพาะประการหนึ่งคือ เป็นสังคมที่เปิดกว้าง ประชาชนสามารถกำหนดได้ด้วยตัวเองว่าตนจะมีสถานภาพอยู่ในชนชั้นใด ดังเช่น กวีง ตัวละครเอกในนิทานตลกเจ้าปัญญาชุดนี้แสดงให้เห็นว่า เขาเกิดมาในครอบครัวชาวไร่ ชาวนา ซึ่งย่อมได้รับสถานภาพชนชั้นชาวไร่ ชาวนาติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เขาศึกษาหาความรู้ เล่าเรียนในชั้นสูง กระทั่งสอบได้เป็นขุนนาง ชนชั้นของเขาจึงเปลี่ยนไปจากชนชั้นชาวไร่ ชาวนาเป็นชนชั้นปัญญาชน แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น ประชาชน พลเมืองเวียดนาม ก็ไม่สามารถดำรงสถานภาพในชนชั้นต่าง ๆ กันได้ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ กวีง เมื่อเขาได้รับสถานภาพในชนชั้นปัญญาชน ก็มีอาจดำรงสถานภาพเดิมที่อยู่ในชนชั้นชาวนา ชาวไร่ ได้อีกต่อไป¹⁰

การกำหนดให้กวีง มีการปรับเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมเป็นการกำหนดตำแหน่งทางสังคมของตัวละครเอก โดยที่ผู้อ่านไม่เคลือบแคลงสงสัย และเข้าใจในความคิด ความรู้สึกของกวีง ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน ด้วยสถานภาพทางชนชั้นของตัวละครกวีง ที่มีพื้นเพจากชนชั้นชาวนา ย่อมทำให้เขารับรู้ เข้าใจ และเข้าถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างดี และเมื่อเขาก้าวขึ้นไปสู่ชนชั้นปัญญาชน ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของ

* ...ông trạng từ một làng quê ra đi theo chân những gã buôn bò, buôn trâu, buôn muối, đi ngược về xuôi, theo chân những con đò dọc cổ xưa mà cứ lớn dần lên, phong phú dần lên... (...ท่านจึงจากหมู่บ้านหนึ่งเดินทางติดไปกับกลุ่มพ่อค้าขายไม้ ขายผ้า ขายเกลือ ขึ้นเหนือลงใต้ เดินทางตามเรือขนส่งที่มีมาช้านาน ซึ่งแพร่กระจายในวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ (Thạch Phương, Nguyễn Chí Bền và Mai Hương, Truyện Trạng trong kho tàng văn học dân gian Việt Nam, trong **Kho tàng truyện Trạng Việt Nam**, (Hà Nội: NXB. Khoa Học Xã Hội, 1995) p. 11.)

¹⁰ Văn Tân, Văn học trào phúng Việt Nam Từ thế kỷ XVIII đến 1958, trang 12.

ผู้ปกครองประเทศ กวีจึงมีความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน เป็นที่ไว้วางใจ เป็นที่พึ่งให้กับประชาชนยามทุกข์ยาก และที่สำคัญยิ่ง กวีจึง เป็นกระบอกเสียงของประชาชนที่ทำให้เหล่าขุนนาง กษัตริย์ รับรู้ถึงสภาพวิถีชีวิตของประชาชนที่มักไม่มีพื้นที่ในสังคม ไม่มีปาก ไม่มีเสียง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ เหลียวแลจากรัฐบาลแต่อย่างใดได้มากขึ้น

การศึกษาระดับชั้นทางสังคมที่ปรากฏผ่านนิทานชุดจ่าง กวีจึงนี้ทำให้เข้าใจถึงระบบสังคมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น กล่าวคือ การที่กวีเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเลื่อนชนชั้นของตนเองให้สูงขึ้นมีสาเหตุที่เห็นได้ชัดจากความขัดแย้ง ความไม่พอใจ หรือการเอาเปรียบของชนชั้นที่สูงกว่าตน เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น (class struggle) ที่ชนชั้นล่างมักถูกขุนนาง พ่อค้า หรือกษัตริย์ ซึ่งอยู่ในชนชั้นที่สูงกว่าเอาเปรียบอยู่เสมอ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สิทธิ อำนาจ และอื่น ๆ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์บางอย่าง หรือความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะ ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในขอบเขต ตลอดจนให้อดกลั่นต่อความรู้สึกหรือพฤติกรรมใดใด ที่จะเป็นการคุกคามต่อสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์หลาย ๆ เรื่อง¹¹ ในขณะที่กวียังอยู่ในชนชั้นชาวนา มักมีปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นขุนนาง ผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดเหนือประชาชน โดยทั่วไปอย่างไม่สนใจกับอำนาจ และสถานภาพที่สูงกว่าตน เพื่อกระตุ้นเตือนให้เหล่าบรรดาขุนนาง ข้าราชการเห็นว่าควรให้การใส่ใจในทุกข์สุขของประชาชน และไม่ขูดรีดกับชาวนา ประชาชนที่ยากจน

4.2.1.1 ภาษา / การเรียกขาน / คำสรรพนาม

ในภาษาเวียดนามมีอัตลักษณ์ประการหนึ่งคือ เป็นภาษาที่บ่งบอกถึงลำดับชั้นในสังคม การเลือกใช้คำสรรพนามกับบุคคลต่าง ๆ ผู้ใช้จะเลือกใช้คำสรรพนามแทนตัวเองกับคู่สนทนาด้วยการพิจารณาจากเพศ อายุ หรือการพิจารณาจากตำแหน่งหน้าที่ ในนิทานชุดจ่าง กวี พบว่า ประชาชนทั่วไป หากได้พบปะ หรือติดต่อราชการกับขุนนาง ข้าราชการ นั้น จะใช้คำสรรพนามที่หมายถึงตำแหน่ง และหน้าที่ของบุคคลนั้น ๆ พร้อมกับคำแสดงความนอบน้อมเพิ่มเติมไว้ด้วย เช่น

¹¹ สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 23 (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2546), หน้า 18.

กวีจึง กล่าวกับกษัตริย์โดยต้องขึ้นต้นว่า “bấm vua” หมายถึง กราบทูล กษัตริย์ หรืออาจจะละคำว่ากษัตริย์ ด้วยเพราะอยู่ต่อหน้ากัน และกำลังสนทนากันอยู่นั้น แต่ ยังต้องคงคำว่า “bấm” ไว้ เช่นเดิม โดยกล่าวว่า “bấm tấu”¹² หมายถึง กราบทูลรายงาน

การใช้คำว่า *bấm* พบในอีกกรณีหนึ่งจากเรื่อง *Đơn trình bõ chết của cô gái Kê Nghi* (คำร้องเรื่อง โศกตายเป็นของสาวเมืองเก้ หึง)¹³ เมื่อชาวบ้านหญิงนางหนึ่งทำ คำร้องตกไปในบ่อโคลน แล้ว กวีจึง เป็นคนเขียนคำร้องฉบับใหม่ให้ นำไปยื่นกับเจ้าหน้าที่ นางถูกเจ้าหน้าที่ถามว่า ใครเป็นคนเขียนคำร้องฉบับนี้ให้ นางตอบว่า

“*Bấm quan, một người đi đường ạ!*”

เรียนขุนนาง บุคคลหนึ่งที่พบระหว่างทางค่ะ

นอกจากนี้ เมื่อกวีจะสนทนากับ เจ้านาย (Chúa) จะต้องมีคำนำหน้าก่อน เรียกเจ้านาย ว่า *Khải* (ชาย) เช่น

*Khải Chúa – Quỳnh đáp lại.*¹⁴

กราบเรียนเจ้านาย – กวีงตอบกลับ

หรือเมื่อขุนนางผู้หนึ่งต้องการแจ้งให้เจ้านายทราบข้อคิดเห็นบางประการ ก็ต้องใช้คำว่ากราบ เรียนเจ้านาย (*Khải Chúa*)¹⁵ นี้เช่นกัน

ในขณะที่กษัตริย์เมื่อสนทนากับประชาชน จะใช้คำสรรพนามว่า “Thằng”

(ไอ้ / เจ้า)

Thằng bé kia,

ไอ้เด็กคนนั้น

¹² Nguyễn Trường. *Truyện cười dân gian Việt Nam Trạng Cười*, trang 92-93.

¹³ *Ibid.*, pp. 46-47.

¹⁴ *Ibid.*, pp. 49-51.

¹⁵ *Ibid.*, pp. 42-44.

Thằng nhỏ dở hơi mất rồi.
 ไอ้เด็กน้อยคนนี้สงสัยใกล้จะบ้าแล้ว

ภาษาเวียดนามมีการแบ่งระดับของภาษาไว้ในตัวเอง อันสะท้อนให้เห็นถึงระบบศักดิ์นาที่มีอยู่ในสังคมอย่างเข้มแข็ง ซึ่งแสดงให้เห็นการยกย่องเชิดชูกลุ่มชนชั้นปกครอง เป็นอัตลักษณ์ประการหนึ่งที่คนในชนชั้นปกครองนำมาใช้ในการสื่อสาร เพื่อให้ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้น ที่บ่งบอกสถานภาพ และแบ่งแยกอย่างชัดเจน กล่าวคือ คำนำหน้าประโยคที่ประชาชนใช้เรียกกลุ่มชนชั้นปกครองนั้น มิสามารถนำมาใช้เรียกขานกันได้โดยทั่วไปในกลุ่มประชาชนด้วยกัน

4.2.1.2 พาหนะในการเดินทาง

หากจะกล่าวถึงระบบการคมนาคมในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของประเทศเวียดนามยังไม่มีพาหนะใดมากมายนัก โดยทั่วไปมักเดินทางด้วยการเดินเท้า หรือการใช้เรือเป็นพาหนะ หากแต่ชนชั้นปกครองในประเทศเวียดนาม มีพาหนะในการเดินทางแตกต่างกันไปดังนี้

เกี้ยว (kiêu) โดยปกติแล้ว กลุ่มคนที่จะมีสิทธิใช้เกี้ยว (ลักษณะเดียวกับเกี้ยวของจีน) นั้น คือ กษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอหงวนผู้สอบได้คะแนนสูงสุดในประเทศ จะมีสิทธิได้นั่งเกี้ยว พร้อมทั้งมีขบวนดนตรีระโคม เมื่อทราบบผลสอบและเดินทางกลับบ้านเกิด ในเรื่อง Đá Bèo (ตะแฉกตบ)¹⁶ มีการกล่าวถึง เกี้ยวไว้ว่า Kiêu bà Chúa đi qua, - ขบวนเกี้ยวของภรรยาเจ้านายผ่านไป

¹⁶ Ibid., p. 79.

ในนิทานชุดจ่าง กวี้ง ฉบับการ์ตูนได้วาดภาพประกอบขบวนเกี่ยวไ้วดังนี้

ภาพที่ 1 ขบวนเกี่ยว 1

ภาพที่ 2 ขบวนเกี่ยว 2

ขบวนเกี่ยว จะมีทหารสี่นายเป็นผู้หามเกี่ยวให้กษัตริย์ หรือเจ้านายนั่งเครื่องประกอบขบวนมักมีธง ป้ายสัญลักษณ์ วงดนตรี ตามบรรดาศักดิ์ของแต่ละบุคคล ในนิทานชุดจ่าง กวี้ง มีการล้อเลียนขบวนเกี่ยวเช่นนี้ไว้ในเรื่อง Ông to đầu, Ông nổ lửa (นายหัวโต นายระเบิดไฟ)¹⁷ โดยกล่าวว่า

...Ai cũng tôn Quỳnh làm đầu, thường lấy lá chuối làm cờ, lá sen làm lọng, kiệu “chủ tướng”...

¹⁷ Ibid., pp. 6-8.

ทุกคนก็ยกย่องให้ก๊วงเป็นหัวหน้า โดยใช้ใบกล้วยเป็นธง และใบ
บัวเป็นฉัตร เพื่อทำเป็นเกี้ยวให้แก่ “นายพลก๊วง”

ยิ่งไปกว่านั้น วัฒนธรรมเรื่อง เกี้ยว ยังถูกนำมาล้อเลียนด้วยการทำเกี้ยว
จากแขนของเพื่อน โดยการไขว้แขนของเพื่อนสลับกันเพื่อทำเป็นเกี้ยวให้ก๊วงนั่ง เช่น

Bạn bè xúm lại, cùng khoanh tay kiêu Quỳnh đi.

เพื่อนรวมตัวกันอีกครั้ง ไขว้แขนเข้าด้วยกันเพื่อทำเป็นเกี้ยวให้ก๊วง
ไป

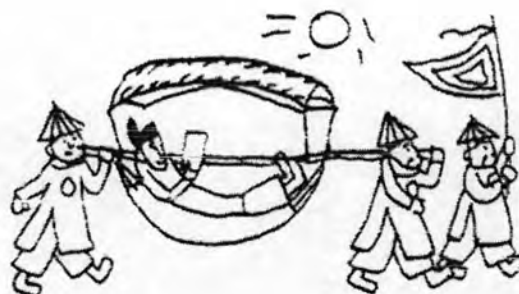
การได้นั่งเกี้ยวของก๊วงในเวลานั้น เป็นสัญลักษณ์หนึ่งในการแสดงอำนาจที่ตน
มีเหนือกว่าเพื่อน รวมถึงการได้รับการยอมรับในหมู่เพื่อนที่ยอมใช้แขนของตนประสานกันทำ
เป็นเกี้ยวให้ก๊วงนั่ง รวากับเป็นกษัตริย์ หรือพระราชวงศ์ชั้นสูงผู้หนึ่ง

หวอง (võng) เป็นพาหนะอีกชนิดหนึ่งที่ใช้คน 2 คนหามคานไม้ด้านหัว
และด้านท้าย ตรงกลางจะใช้ผ้า หรือเชือกถักคล้องไว้กับคานไม้ กลุ่มคนที่มีสิทธิใช้ หวอง
ได้แก่ กลุ่มขุนนาง ข้าราชการ ดั่งมีภาพปรากฏในนิทานชุดจ่าง ก๊วง ฉบับการ์ตูนดังนี้

ภาพที่ 3 ขบวนหวอง 1

ในเรื่องนี้เป็นขบวนหวองของขันที หลังจากไปทำขนไ่กับก๊วง ขบวนดังกล่าวยังคงมีธง
นำหน้า และมีดนตรีระโคม เป็นเครื่องประกอบขบวน เช่นเดียวกับครั้งก๊วง เป็นทูตไปเจริญ
สัมพันธไมตรีกับประเทศจีน เขาได้เดินทางโดยใช้พาหนะหวองเช่นกัน

ภาพที่ 4 ขบวนหอง 2

พาหนะอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏในนิทานชุดนี้ ได้แก่ ขบวนม้า พบว่าเป็น ขบวนของหลวงที่อาจมีกษัตริย์ร่วมอยู่ในขบวนเสด็จพระราชดำเนินด้วย เช่น *Dê đực chừa* (แพะตัวผู้ทอง)¹⁸ กล่าวว่า *Ngựa xe các ông đông quá...* ขบวนรถม้าของท่านทั้งหลายมากมาย และพบอีกครั้งในเรื่อง *Mèo trầy Kinh* (แก๊งหัวหน้าหมู่บ้าน)¹⁹ เมื่อครั้งก๊วงต้องเดินทางเข้าเมืองหลวง แต่เขาไม่มีเงินที่จะใช้ในการเดินทาง จึงออกอุบายให้หัวหน้าหมู่บ้านเข้าใจผิดว่าเขาจะเข้าเมืองหลวงเพื่อไปวางยาพิษกษัตริย์ หัวหน้าหมู่บ้านจึงแจ้งไปในวัง วังจึงส่งรถม้าคันหนึ่งมารับตัวก๊วงเข้าไปสืบสวนรถม้าย่างกล่าวระบุไว้ว่า *quảng lên một chiếc xe có bốn ngựa kéo, เป็นรถที่ใช้ม้าสี่ตัวลาก*

พาหนะเป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ทางชนชั้นอีกประการหนึ่ง พาหนะที่พบในนิทานชุดข้าง ก๊วง ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เกี้ยว และรถม้า เป็นพาหนะของชนชั้นสูงสุด ผู้ที่สามารถใช้พาหนะเหล่านี้ได้แก่ กษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ หรือการใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับราชการ ส่วน หอง เป็นพาหนะสำหรับเหล่าขุนนางน้อยใหญ่ ทั้งสามมีขบวนประกอบการเดินทาง เพื่อแสดงยศถาบรรดาศักดิ์ของตน ไม่ว่าจะป็นธง หรือดนตรี ประโคมระหว่างทาง ทั้งนี้เป็นไปตามลำดับชั้นของยศถาบรรดาศักดิ์ หากมีบรรดาศักดิ์สูงก็จะมีขบวนที่ยิ่งใหญ่ตาม

¹⁸ Ibid., p. 14.

¹⁹ Ibid., p. 50.

การแบ่งแยกกลุ่มภายในชนชั้นปกครอง ด้วยพาหนะ และขบวนประกอบการเดินทาง พาหนะในการเดินทางดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งเกี้ยว และหรง หรือแม้กระทั่งพาหนะที่ใช้สัตว์ลากจูง ประชาชนทั่วไปไม่สามารถใช้ได้ แสดงให้เห็นระบอบชนชั้นศักดินาของเวียดนามได้อีกประการหนึ่ง ที่นอกจากจะมีการจัดแบ่งชนชั้นแต่ละชนชั้นแล้ว ภายในชนชั้นเดียวกันก็ยังมี การแบ่งแยกระดับย่อยภายในชนชั้นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการใช้พาหนะ เกี้ยว และ หรง รวมทั้งเครื่องดนตรีประโคมระหว่างเดินทาง ยิ่งเป็นบุคคลที่มีบรรดาศักดิ์สูง ขบวนที่ร่วมการเดินทางก็จะเพิ่มความยิ่งใหญ่ตามลำดับชั้น การแบ่งแยก “เขา” ที่มีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่า “เรา” แสดงไว้อย่างเด่นชัดด้วยพาหนะ และเครื่องประกอบขบวนเหล่านี้

4.2.1.3 อาหารการกิน

อาหารการกินในสังคมชาวเวียดนาม เป็นอาหารที่ปรุงด้วยวิธีการที่ไม่ซับซ้อนนัก อาหารจากหลักงานหนึ่งคือ ข้าว ผักบั้งลวก จิ้มเตี๋ย ผักประเภทต่าง ๆ ลวก เป็นอาหารประจำที่ปรุงง่าย โดยน้ำที่ใช้ลวกผักนั้น คนเวียดนามนิยมนำมาดื่ม หากพิจารณาจากคุณค่าอาหารแล้ว น้ำต้มผักนั้นเต็มไปด้วยคุณค่าอาหารจากผักที่ละลายปนอยู่ในน้ำจำนวนมาก ส่วนเตี๋ย คือ ซอสที่หมักจากถั่ว ปรุงรสให้มีรสเค็มนำ (ลักษณะคล้ายเต้าเจี้ยว) ซอสชนิดนี้ให้คุณค่าอาหารประเภทโปรตีน ซึ่งเป็นโปรตีนที่มาจากถั่ว

กวีจึงนำอาหารดังกล่าวนี้มาถวายเป็นคำขวัญแด่กษัตริย์ เพื่อให้กษัตริย์เสวยแทนอาหารการกินที่เลอเลิศภายในวัง กษัตริย์เสวยแล้วกล่าวว่า

...trên mâm chỉ vẻn vẹn có liên cơm, đĩa rau muống
và một hũ sảh đựng gì không biết...mời Chúa
thưởng thức bữa cơm nhà dân cho chính tay mình
chuyển bị.

Không ngờ, rau muống chấm với nước gì mà ngon
thế,...

Mầm đá²⁰

²⁰ Ibid., p. 97.

ในสำหรับอาหารมีเพียงข้าว 1 จาน ผักบุงลวก 1 จาน และภาชนะ
ใส่อาหารอีกอย่างหนึ่งไม่รู้ว่าเป็นอะไร...เชิญเจ้านายกินอาหาร
ของสามัญชนที่ทำด้วยมือของตัวเอง

นี่ไม่ถึงว่าผักบุงจิ้มกับน้ำอะไรทำให้อร่อยเช่นนี้...

กินหินต้ม

อาหารสำหรับเดินทาง ข้าวแห้ง (cơm khô คนไทยเรียก ข้าวตัง) ชาว
เวียดนามผู้หนึ่งบอกกับผู้วิจัยว่า ข้าวแห้งที่มีลักษณะเดียวกันนี้ สะดวกในการพกพา เมื่อกิน
แล้วเติมน้ำตาม จะทำให้อิ่มและอยู่ได้นาน อีกทั้งมีราคาถูก จึงเป็นสิ่งที่มักจะพกไว้กินระหว่าง
การเดินทาง

... ở bên trong mấy gói cơm khô nhỏ. Chúa lấy mũ
hài đá té nằm cơm về phía Quỳnh, hất hàm tỏ vẻ
khinh miệt:

Ta tưởng thế nào... Tài giỏi như Trạng mà cũng
ăn cả cái cửa vút đi này à?

Khải Chúa. Quỳnh đáp lại không chút ngần ngại -
Nhà Chúa thừa thãi mới gọi cửa đó là cửa vút đi.
Còn thần dân bên dưới đâu dám phung phí một hạt,
họ gọi cơm gạo là ngọc thực.

Nói rồi, Quỳnh trân trọng nhặt lấy mấy hạt cơm
khô, bỏ vào mồm nhai rào rào

Mẹo·trầy Kinh²¹

ภายในนั้นพบห่อข้าวแห้ง เจ้านายจึงเตะห่อข้าวกระเด็นเข้าหน้า
กวี้ง และทำหน้าที่แบบดูถูกดูแคลน

“นี่กว่ามีอะไร คนเก่งอย่างเจ้าก็ต้องกินอาหารถูกอย่างนี้
ด้วยหรือ”

²¹
Ibid., pp. 50-51.

กวีงตอบทันทีว่า

“ท่านมีเหลือเฟือ จึงเห็นเป็นสิ่งที่ไม่มีค่า แต่สำหรับข้า
และประชาชนจะต้องทะนุถนอมและเปี่ยมมันเหมือนสิ่งมีค่ายิ่ง
ดุจเพชรนิลจินดา”

พอพูดจบกวีงก็หยิบห่อข้าวแห้งนั้นขึ้นมาใส่ปากเคี้ยว
อย่างทะนุถนอม

แกลั้งหัวหน้าหมู่บ้าน

อาหารพิเศษสำหรับผู้มีฐานะ เช่น แหนม หมูยอ

Nhân câu nói của Quỳnh có nhắc đến ba món
chả, nem, giò,... toàn các món ăn nhà sang.

Chiu thua²²

ในประโยคที่กวีงพูดมีอาหารถึงสามอย่าง คือ จ๋า แหนม สอ ... ล้วน
แล้วแต่เป็นอาหารของคนมั่งมี

ยอมแพ้

“อาหารราคาถูก กับ อาหารของคนมั่งมี” อาหารที่กล่าวถึงในตัวอย่าง
ข้างต้น ต่างก็สนับสนุนการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมได้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่ง ไม่ว่าจะ
เป็น จ๋า แหนม หรือ สอ อาหารเหล่านี้ หากเปรียบเทียบกับ ผักบั้งลวกจิ้มซอสถั่ว หรือข้าวแห้ง
แล้ว มีราคาแตกต่างกันอย่างมาก จ๋า chả คือ เนื้อสัตว์สับปั้นเป็นก้อน แล้วนำไปย่าง
สามารถใช้ได้ทั้งเนื้อวัว เนื้อปลา หรือเนื้อกุ้งก็ได้ แหนม (nem) หรือ ปอเปี๊ยะ สอ (giò) หรือ
หมูยอ ใช้เนื้อหมูสับละเอียด ห่อด้วยใบตองแล้วนำไปนึ่ง อาจใช้เนื้อวัวแทนได้

อาหารทั้งสามอย่างที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น มีเนื้อสัตว์เป็นวัตถุดิบหลัก ผ่าน
กรรมวิธีในการผลิตที่ซับซ้อนกว่า ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงกว่า อาหารประเภทนี้เป็น

²² Ibid., pp. 25-26.

อาหารที่รับประทานในโอกาสพิเศษสำหรับประชาชนทั่วไป แต่หากเป็นกลุ่มคนผู้มีฐานะ
ร่ำรวยนั้นจัดเป็นอาหารที่ธรรมดาสามัญ

การวิพากษ์วิจารณ์วัฒนธรรมการบริโภคของประชาชน มีปรากฏในนิทาน
เรื่อง *ăn trộm mèo vua* (ขโมยแมวกษัตริย์)²³ โดยการใช้แมวเป็นตัวแทนในการแสดง
เรื่องราว แมวตัวนี้เมื่ออยู่กับกษัตริย์ได้กินอาหารดี ๆ ข้าวคลุกกับเนื้อสัตว์อย่างดีทุกมื้อ แต่ใน
ครั้งที่ กวีงขโมยแมวตัวนี้มาฝึกหัด เขาให้มันกินเพียงแค่ว่าวคลุกกับก้างปลา เศษผัก หรือ
เศษอาหารที่ตกกินเหลือ ภาพสะท้อนเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายที่ต้องการสื่อผ่าน
นิทานเรื่องนี้ได้ว่า การกินอยู่ของประชาชนนั้นลำบากยากแค้น ด้อยคุณภาพกว่าอาหารที่
แมวของกษัตริย์กิน กษัตริย์ไม่ใส่ใจในความทุกข์ยาก ลำบาก ความเป็นอยู่ของประชาชนแต่
อย่างไร ทำให้อาหารธรรมดาเช่น ผักบุงลวกจิ้มซอสเต้าเจี้ยว ยังไม่รู้จักราคืออะไร ผู้แต่ง
พยายามใช้คำศัพท์ที่เน้นย้ำว่าเป็นอาหารของสามัญชน เช่นเดียวกับ ข้าวแห้ง (ข้าวตัง) ด้วย
ภาษาที่สื่อเน้นยะแสดงความเหยียดหยามว่า เป็นอาหารราคาถูก หากแต่ในมุมมองของประชาชน
อาหารประเภทนี้เป็นอาหารที่เหมาะสมสำหรับการเดินทาง รับประทานง่าย และอิ่มนาน

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตในประเด็นเรื่องอาหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแบ่งแยก
ชนชั้นนั้น มีปัจจัยประการหนึ่งเป็นตัวแปรสำคัญ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เศรษฐกิจ
เป็นตัวกำหนดฐานะ และในเวลาเดียวกันฐานะมาพร้อมกันกับชนชั้น เช่น ชุมนางมีความ
เป็นอยู่ที่ดีกว่าชาวนา วัฒนธรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของชนชั้นที่มีฐานะความเป็นอยู่
ทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าก็แสดงให้เห็นความแตกต่างกันของชนชั้นที่ชัดเจน ทั้งวัฒนธรรมของ
ชนชั้นและฐานะทางเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่ดำเนินไปควบคู่กัน หากมีแต่ฐานะทางเศรษฐกิจ
แต่ไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชนชั้น ก็จะไม่ได้รับการยอมรับในกลุ่มระดับชนชั้น
เดียวกัน จึงเป็นเหตุปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลที่ได้รับการเลื่อนชั้น เลื่อนชั้นมาสู่ชนชั้น
ที่สูงขึ้น มีวิถีปฏิบัติเพื่อให้กลมกลืน เป็นหนึ่งเดียว และได้รับการยอมรับจากชนชั้นนั้น ๆ

กล่าวได้โดยสรุปว่า อัตลักษณ์ทางชนชั้นในสังคมเวียดนาม เป็นวัฒนธรรมของ
ชนชั้นที่มีลำดับ ทุกคนในสังคมต่างก็สามารถยกระดับ ฐานะทางสังคมได้ เป็นสังคม “เปิด”

²³ Ibid., pp. 92-93.

ในการเลื่อนฐานะ แต่ในขณะเดียวกัน "ปิด" ด้วยข้อกำหนดที่ชัดเจนตายตัว สำหรับการปฏิบัติต่อกันระหว่างชนชั้น ซึ่งสอดคล้องกับนิทานชุดจาง กวี่งที่แสดงผ่านเนื้อหาของนิทาน

4.2.2 สังคมที่มีศาสนาและความเชื่อที่หลากหลาย

ศาสนาที่มีอิทธิพลในประเทศเวียดนามแต่ดั้งเดิม ประกอบด้วย ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และศาสนาพุทธ รวมเรียกว่า ตาม ส่าว (tam giáo - สามศาสนาหลักในประเทศเวียดนาม) หากแต่ก่อนที่ศาสนาทั้งสามจะเผยแพร่เข้ามาในประเทศเวียดนาม ประชาชนพื้นถิ่นมีที่พึ่งทางใจจากการนับถือผี และวิญญาณ

4.2.2.1 ลัทธิขงจื้อ

ขงจื้อ (551 - 479 ปีก่อน ค.ศ.) เป็นผู้วางรากฐานให้กับลัทธิขงจื้อที่มุ่งแก้ไขปัญหาการเมืองและสังคมของจีนในสมัยจลาจล โดยเน้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขเรียบร้อย ทั้งนี้จะถือหลักการเรื่องมนุษยธรรมและจารีตประเพณี ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการ* ขงจื้อสั่งสอนลูกศิษย์โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ลูกศิษย์ของขงจื้อจึงมีตั้งแต่เจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้า ชาวไร่ชาวนา ทำให้เกิดชนชั้นปัญญาชนขึ้นในสังคมจีน ปัญญาชนเหล่านี้มีเป้าหมายอยู่ที่การเข้ารับราชการ โดยหวังว่าปัญญาความรู้ความสามารถที่ได้รับการอบรมมาจะเป็นประโยชน์ต่อการปกครองบ้านเมือง และยังเป็นการสร้างชื่อเสียงและฐานะให้กับตนเอง ครอบครั้ว วงศ์ตระกูลอีกด้วย

สุวรรณฯ สถาอานันท์ ได้เขียนบทความเรื่อง ข้อเสนอเบื้องต้นว่าด้วยปรัชญาประวัติศาสตร์ในทัศนะของขงจื้อ ไว้ในวารสารเอเชียปริทัศน์เกี่ยวกับแนวคิดของขงจื้อ ตอนหนึ่งว่า สำหรับขงจื้อ ผู้ที่จะเข้ามาอยู่ในแม่แบบความสัมพันธ์หนึ่งๆ อาจเปลี่ยนแปลงได้ ถูกกลายเป็นพ่อได้ ผู้ถูกปกครองอาจกลายเป็นผู้ปกครองได้ แต่เมื่ออยู่ในฐานะแห่งความสัมพันธ์หนึ่งๆ ผู้นั้นต้องปฏิบัติตามคุณธรรมที่กำหนดไว้ หากไม่แล้วก็ไม่อาจใช้ "ชื่อ" ตามฐานะนั้นๆได้ ชาวเวียดนามได้ยึดถือหลักความคิดพื้นฐานนี้ของขงจื้อมาปรับใช้

* องค์ประกอบ 4 ประการได้แก่ 1. ลี คือ พิธีกรรม 2. อี้ คือ ความถูกต้อง 3. ชื่อ คือ ปัญญา 4. ซิน คือ ความจริงใจ

กับสังคมเวียดนาม ที่นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมแล้ว ยังได้รับอิทธิพลอย่างชัดเจนในประเด็นที่มุ่งแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์

วัฒนธรรมที่ประชาชนให้ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์นี้ ปรากฏอย่างชัดเจนในสังคมเวียดนามตั้งแต่ครั้งคริสต์ศตวรรษที่ 11²⁴ ขณะนั้นอยู่ภายใต้รัฐบาลกษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปกครองผ่านคณะขุนนางที่ซับซ้อน หลักสำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนให้มีความรับผิดชอบ ผูกพันต่อสังคม เชื้อพืง สวามิภักดีต่อกษัตริย์ และการยอมรับนับถือชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมโดยไม่มีข้อแม้ ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากลัทธิขงจื้อ โดยยกย่องให้เป็นลัทธิประจำชาติ* กระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 15 ขณะที่รัฐบาลศักดินากำลังเสื่อมลง ส่วนที่ต่างไปของลัทธิขงจื้อกลับยังคงอยู่ เนื่องจากลัทธิขงจื้อสอนความสวามิภักดีอย่างมั่นคงต่อกษัตริย์ ซึ่งเป็นหลักของระบบทั้งหมด กษัตริย์ปกครองด้วยคุณความดีที่ได้รับอาณัติจากสวรรค์ คุณธรรมอันยิ่งใหญ่ของกษัตริย์มิใช่แต่เพียงควบคุมระเบียบของสังคม แต่เป็นส่วนหนึ่งของระเบียบของโลกซึ่งไม่อาจแปรผันได้ ระบบชนชั้นในสังคมขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีอย่างสูงสุดต่อกษัตริย์ ต้องผดุงชื่อเสียงของสถาบันไว้ ตราบเท่าที่สถาบันกษัตริย์ยังมีบทบาทอยู่ส่วนกลาง และเป็นสัญลักษณ์ของเอกภาพของชาติ เมื่อราชวงศ์เลเสื่อมลงด้วยเพราะกษัตริย์ไร้ความสามารถ ไม่เชื่อสัตย์ต่อประเทศชาติ กระทำการต่าง ๆ เพื่อหาผลประโยชน์ให้กับตัวเอง ความคิดเกี่ยวกับการเคารพกษัตริย์อย่างสูงสุดก็ค่อย ๆ ลดทอนความสำคัญลง กระทั่งสลายไปพร้อมกับระบบจริยธรรมและคุณค่าทางวิญญาณที่ยังมีอยู่ในประเทศทั้งหมด นักปราชญ์ลัทธิขงจื้อไม่อาจเชื่อมั่นในค่านิยมที่ตนสั่งสอนอีกต่อไป และเห็นว่า ขงจื้อไม่ใช่คำตอบของการอยู่รอด เมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคม

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นทำให้เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องแพะตัวผู้ท้อง แม้ชาวบ้านทุกคนจะรู้ว่า พระราชโองการที่

²⁴ เหวียน คัก เวียน, แปลโดย เพ็ชร สุมิตร เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร, หน้า 53.

* จากองค์ประกอบทั้งสี่ประการของลัทธิขงจื้อ "สี่" ถือเป็นความคิดที่สำคัญที่สุดเพราะขงจื้อให้ความสำคัญกับแบบแผนที่เคยปฏิบัติกันมาในสังคม การทำสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องและไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ถือว่าไม่ทำให้สังคมวุ่นวาย ความสวามิภักดีต่อกษัตริย์ด้วยความจงรักภักดี เป็นความคิดดั้งเดิมที่เป็นแบบแผนปฏิบัติต่อ ๆ กันมาอย่างช้านาน อีกทั้ง การรับแนวความคิดขงจื้อใหม่ (Neo-Confucianism) ในส่วนความสัมพันธ์ทั้งห้า ที่เอื้อต่อการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองของกษัตริย์ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ความจริงสี่ประการ : คำสอนพื้นฐานในพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543), หน้า 6-7.)

กษัตริย์สั่งให้หาแพะตัวผู้ที่กำลังตั้งท้องมาถวายนั้นเป็นไปไม่ได้ แต่ก็ไม่มีคำตอบได้ กลับกลัดกลุ้ม คิดแต่จะหาทางใดก็ได้ที่จะนำแพะตัวผู้ดังกล่าวไปถวายได้

Trát về đến làng của Quỳnh, từ chức dịch đến dân chúng đều lo sốt vó, nhất là ông cụ thân sinh ra Quỳnh lại càng sợ, bởi ông cũng là bậc huynh thứ trong làng, không tìm được dê đực chữa, tất nhiên là phải chịu tội trước. Chiếu gì mà lại có thứ chiếu oái oăm, bằng giết dân không bằng. Ông thân sinh Quỳnh phàn nàn về chuyện ngược đời đó với cả nhà, mặt buồn rười rượi, lòng rối như tơ vò.²⁵

เมื่อพระบรมราชโองการของพระราชินีได้ถูกป่าวประกาศไปทั่วหมู่บ้านของกวิง ตั้งแต่เจ้าหน้าที่รัฐถึงกระทั่งชาวบ้านต่างก็วิตกกังวล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อของกวิง ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) หากหาแพะตัวผู้ตั้งท้องไม่ได้ แน่ใจว่า พ่อจะต้องแสดงความรับผิดชอบก่อนใครอื่น “ช่างเป็นพระบรมราชโองการที่แปลกประหลาดเหลือเกิน ไม่ต่างอะไรจากคำสั่งประหารชีวิตนั่นเอง” ทุกคนในครอบครัวของกวิงหน้าตาเศร้าสร้อย ต่างก็หวั่นวิตก

กวิง แสดงให้เห็นภาพการแสดงอำนาจที่ไม่ชอบธรรมของกษัตริย์ เช่น เรื่องแพะตัวผู้ท้องนั้น ในที่สุด กวิงก็ใช้อุบายย่อนให้กษัตริย์ทำอย่างไรก็ได้ ให้พ่อของตนท้องให้ได้ เมื่อกษัตริย์บอกว่า “ไม่มีพ่อที่ไหนตั้งท้องได้” กวิงจึงใช้คำพูดนี้เป็นคำตอบให้กับกษัตริย์ว่า “ไม่มีแพะตัวผู้ที่ไหนตั้งท้องได้เช่นกัน” และในอีกหลายๆ เรื่องที่กวิงใช้บทกลอนที่ตนแต่งต่อว่ากษัตริย์อย่างแยบคาย เช่น เรื่องกษัตริย์กับขุนนางต่างก็เป็นใบ้ (Trên căm điếc, dưới cũng căm điếc) ในการสอบระดับท้องถิ่น เขาได้แต่งกลอนโดยใช้คำศัพท์ที่สามารถ

²⁵ Ibid., pp. 11 – 12.

แปลได้ทั้งภาษาเวียดนาม และภาษาจีน เมื่อแปลตามภาษาเวียดนามจะมีความหมาย
ในทางที่ดี เป็นบทกลอนที่สรรเสริญคุณความดีของกษัตริย์ และขุนนาง

*Quan cũng theo phép xưa, dân cũng theo phép
xưa, đội ơn quan, dân được sống đời Nghiêu
Thuấn. Trên cũng vui vậy thay, dựa vào đám đầu
lại có đức độ thời Đường Ngu.*²⁶

ขุนนางก็ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณ เนื่องจาก
ขุนนางสำนักในพระมหากษัตริย์ จึงทำให้พลกนิกรมีความ
เป็นอยู่เหมือนสมัยจักรพรรดิเยิว ถวน เหล่าบุคคลระดับสูงก็
รู้สึกดีใจ ประชาชนทั่วไปก็รู้สึกดีใจ และต้องพึ่งพิงขุนนางและ
จักรพรรดิเหมือนสมัยเตี๋อง งู

แต่หากแปลตามความหมายของภาษาจีนจะได้เป็นความหมายที่เสียชื่อเสียงขุนนางและกษัตริย์
ว่า

*Trên cũng căm, dưới cũng căm, đá vào hàm bợn
quan, lại dám bảo rằng dân chúng đang được
sống thời Nghiêu Thuấn. Thượng ung tai, hạ ung
tai, ỉa vào đầu lũ nha lại dám bảo rằng kẻ sĩ đang
mở mặt giữa đời Đường Ngu.*²⁷

องค์ชายและขุนนางต่างก็เป็นใบ้ "บ๊องสาวจะเข้าพระโอบอุ้มของ
องค์ชายและพวกขุนนาง" ยิ่งกล้ากว่าประชาชนกำลังอยู่ใน
ในรัชสมัย เยี้ยว ถวน "องค์ชายหูหนวก ขุนนางก็หูหนวก"
"อุจจาระใส่หัว" ก็ยิ่งกล้ากว่า เป็นช่องทางเล็ก ๆ ในการ
เปิดหน้า (เปิดหู เปิดตา) ในรัชสมัย เตี๋อง งู

²⁶ Ibid., pp. 42-43.

²⁷ Ibid., pp. 43-44.

รวมถึงพฤติกรรมหลาย ๆ ครั้งที่คุณเหมือนว่ากังวลขาดความยำเกรงกษัตริย์ เช่น เรื่อง Quà dào trường thọ ลูกท้ออายุยืน Mâm đá กินหินต้ม Chúa ngủ ngày องค์ชายบรรทมกลางวัน เป็นต้น* เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการเลื่อมความเลื่อมใสที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ที่เกิดขึ้นในยุคศตวรรษที่ 18 ของประเทศเวียดนาม

4.2.2.2 การนับถือผี

การนับถือผี และวิญญาณนี้เป็นความเชื่อพื้นฐานของผู้คนในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นลักษณะร่วมกันของคนทุกชนเผ่าในประเทศเวียดนาม โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า วิญญาณสามารถทำประโยชน์หรือให้โทษแก่มนุษย์ได้ ประเด็นนี้ได้นำมาแสดงไว้ในนิทานชุดจ่าง กวังบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ "เจ้าแม่เหลียว" คู่กรณีในนิทานหลายเรื่องของกวัง

ความสัมพันธ์ระหว่างกวัง กับเจ้าแม่เหลียว มีความเชื่อที่หลากหลายปะปนกันอยู่ ซึ่งลักษณะที่สามารถจำแนกได้เป็นการยอมรับอำนาจ การทำทายเป็นอำนาจ การต่อรองอำนาจ รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ของเจ้าแม่

ความศรัทธาที่มีต่อเจ้าแม่เหลียว ทำให้มองเห็นภาพได้ว่า ศาลเจ้าของเจ้าแม่เหลียวมีการกราบไหว้บูชาอยู่เป็นประจำ มีเงินทองที่ชาวบ้านนำมาทำบุญอยู่เป็นจำนวนมาก มีที่ดินในครอบครองมากในปริมาณที่สามารถปันให้ชาวบ้านได้เช่าเพื่อเพาะปลูกทำกินได้ ความร่ำรวย มั่งคั่ง มั่งมีของศาลเจ้าที่ตั้งอยู่บนความศรัทธาและความเชื่อของประชาชนนั้นเป็นที่พึงพอใจให้แก่ชาวบ้าน เป็นความหวังว่าหากตนทำให้เทพเจ้าพึงพอใจได้ ตนก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมปรารถนาในทุกสิ่ง จึงเกิดพิธีกรรมการเซ่นไหว้ หรือ การบนบานขึ้น

* ดูรายละเอียดได้ในบทที่ 2 ภาษา อำนาจ และเสียงหัวเราะ : คู่กรณีในนิทานชุดจ่าง กวัง หน้า 37 – 42.

4.2.2.2.1 การบนบาน การแก้บน

กวีง บนบานเจ้าแม่เหลิยวครั้งหนึ่งเมื่อเขาไปสอบ แม้เขาจะมั่นใจว่าตนเองมีความรู้ เก่งกล้า แต่เขาก็ยังบนบานเจ้าแม่เพื่อความมั่นใจยิ่งขึ้น

Gặp khoa thi hương, Quỳnh ra ứng thí. Đường đi qua đền thờ bà Chúa Liễu, nhân tiện Quỳnh vào để nghỉ chân, xin lộc và khẩn Chúa phù hộ cho, đi thi xin trả lễ hậu.

Trả ơn Bà Chúa Liễu²⁸

กวีงจะไปสอบขุนนางขั้นต้น เขาเดินผ่านศาลเจ้าเจ้าแม่เหลิยว จึงแวะเข้าไปขอพร และบนบานให้สมปรารถนาในการสอบ ถ้าตนประสบผลสำเร็จจะมาแก้บนที่หลัง

ตอบแทนบุญคุณเจ้าแม่เหลิยว

ครั้งนี้กวีงได้บนกับเจ้าแม่เหลิยวไว้ว่าหากตนสอบผ่านจะนำวัวสองตัวมาเป็นเครื่องแก้บน เขาได้นำวัวแม่ลูกอ่อนสองตัวมาแก้บน โดยผูกวัวตัวแม่ไว้ที่ตั้งในศาลเจ้า แล้วขอพาลูกวัวกลับไปบ้าน ด้วยความที่แม่วัวยังหวงลูกของตนอยู่ จึงใช้กำลังดิ้นรนเพื่อจะตามลูกไป ทำให้โต๊ะ ตั้งในศาลเจ้าหักพังด้วยกำลังของแม่วัว หลังจากเรื่องนี้จบลง ภรรยาและลูกของ กวีงล้มป่วย ซึ่งเขาเข้าใจว่าเป็นเพราะเขาใช้อุบายในการแก้บนเรื่องวัวสองตัวกับเจ้าแม่เหลิยว นางไม่พอใจ จึงทำให้ภรรยาและลูกของเขาป่วย ครั้งนี้เขาจึงไปบนบานกับเจ้าแม่เหลิยว อันเป็นการขอขมาไปด้วยในตัวว่า

²⁸ Ibid., p. 30.

Chúa Liễu bị Quỳnh chơi một ván đấu, làm đổ gãy cả tay ngài lắm, mà bắt đền Quỳnh thì Quỳnh không chịu, liền làm cho vợ con Quỳnh óm thập tử nhất sinh. Quỳnh phải ra đền khẩn Chúa để xin giải hạn cho vợ con:

Em có lỗi với chị, thì chị quở em, chứ vợ con em có tội tình chị mà chịu cái cảnh “cháy thành vạ lây”. Chị tha cho vợ con em, em xin lễ chị ba bò.

Lễ Chúa Liễu ba bò²⁹

เมื่อกว้างใช้กลวิธีเช่นนั้นกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลเจ้า ท่านก็โกรธมากแต่ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายได้จึงทำให้ลูกเมียของกวางล้มป่วย กวางต้องไปที่ศาลเจ้า เพื่อขอขมา และสะเดาะเคราะห์

“ข้าน้อยทำสิ่งที่ไม่สมควรลงไป ท่านเจ้าที่ก็ลงโทษข้าน้อยได้ หากแต่ลูกเมียของข้าไม่ได้มีส่วนทำความผิดครั้งนี้ เหตุใดจึงต้องได้รับโทษด้วย ขอโปรดจงยกโทษให้ลูกเมียของข้าน้อยด้วยเถิด ข้าน้อยจะนำวัวสามตัว (บา บ่อ) มาถวาย

พิธีบาบ่อแก่นบเจ้าแม่เหลียว

จากเนื้อหาข้างต้น สามารถเชื่อมโยงกับความเชื่อในการบูชาหรือเซ่นไหว้วิญญาณได้ว่า ต้องมีการบูชาหรือเซ่นไหว้วิญญาณอย่างเหมาะสมเพื่อความปกติสุขของผู้คน มีพิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามแบบแผนเพื่อไม่ให้วิญญาณโกรธ อันเป็นสาเหตุให้เกิดเรื่องไม่ในทางลวร้าย ซึ่งการนับถือวิญญาณของคนนั้น ๆ มิได้เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือศีลธรรมใดใด หากแต่เป็นการกระทำตามข้อกำหนดหรือข้อตกลงระหว่างผู้นับถือกับวิญญาณนั้น อีกทั้งวิญญาณมักมีลักษณะนิสัยที่โลก เจ้าเล่ห์ ไม่อาจคาดเดาได้ แต่สามารถรับรู้เรื่องราวของมนุษย์ได้ทุกอย่าง พฤติกรรมของกวางจึงจัดได้ว่าเป็นการตอรองอำนาจกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

²⁹ Ibid., p. 31.

ในยุคสมัยของนิทานเรื่องจาง กวี่ง ขณะนั้นมีการเผยแพร่ลัทธิ
ขงจื้ออย่างกว้างขวางในสังคมเวียดนาม ข้อคำสอนของขงจื้อประการหนึ่งกล่าวไว้ว่า

If one respects the spirits of the dead and the gods while
keeping them at a distance, then he can be called wise.³⁰

เคารพบูชาวิญญาณและเทพเจ้า โดยรักษาระยะห่าง ไม่ให้ใกล้ชิด
หรือห่างจนเกินไป เรียกได้ว่าเป็นบุคคลผู้มีความฉลาด

คำสอนของขงจื้อในที่นี้อาจตีความหมายได้ว่า ไม่ควรหลงมงาย
หรือยึดติดกับพิธีกรรม ความเชื่อโดยปราศจากเหตุผล นิทานเรื่องนี้จึงเป็นตัวอย่างความคิด
การวิพากษ์ความเชื่อ แนวปฏิบัติที่มีมาแต่อดีตในอีกรูปแบบหนึ่งโดยมีกวี่งเป็นตัวแทน
ประชาชนในการวิพากษ์ความคิด ความเชื่อดังกล่าว แต่ในท้ายที่สุด กั๊กก็หนีไม่พ้นจาก
อำนาจของศาลเจ้า

พฤติกรรมของกวี่งที่ดูเหมือนเขาจะทำทลายอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์
นั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า นั่นเป็นเพียงการกระทำหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าแม้ชาวบ้านจะมีความ
เป็นอยู่ที่ขัดสน ยากจนเพียงใด แต่หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ไม่สามารถพิสูจน์ได้
เช่นนี้กับตัวตนที่ไม่มีจริง ชาวบ้านก็จำเป็นต้องแสวงหาแต่สิ่งที่ดีเยี่ยม ตรงตามความต้องการของ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ มาให้ เพื่อเป็นการทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ และจะได้ช่วยเหลือตนให้
ประสบความสำเร็จ สมหวังดังปรารถนา แต่มุมหนึ่งที่สะท้อนผ่านนิทานชุดนี้ แสดงให้เห็นว่า
ชาวบ้านมิได้หลงมงายกับความเชื่อดั้งเดิม หากแต่มีความกล้าหาญที่จะต่อรองกับศาลเจ้า
และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเหล่านี้ แม้จะเป็นสิ่งที่ได้เคยรับการอบรม สั่งสอน สืบ
ทอดกันมาว่าเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และถูกต้อง เมื่อเป็น

³⁰ ธีรภูมิ ตันตวงศาภิจ (บรรณารักษ์), คำคมขงจื้อ - ศึกษาปรัชญาฮู, (กรุงเทพฯ: ฮอลิวูด อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป, 2548),

ดังนั้นจึงละเลยกับการพิจารณา หรือการตั้งคำถามอย่างจริงจัง กระทั่งถึงยุคหนึ่งประสบการณ์ในอดีต ความคิด ความจำ และการตีความในเรื่องราวความเชื่อแง่่มต่าง ๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมได้รับการตั้งคำถามขึ้นมาในบางประเด็น จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมของคนร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน เช่นเดียวกับพฤติกรรมของกวีที่ปรากฏขึ้น ซึ่งหากพิจารณาแล้วระบบความเชื่อเป็นเรื่องที่นำไปสู่การตีความและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

4.2.2.2.2 การนับถือเจ้าแม่ เจ้าพ่อ

ในนิทานเรื่องจาง กวีง นอกเหนือจากเจ้าแม่เหยี่ยวแล้ว ยังมีเจ้าพ่อซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพว่าเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ในครั้งนั้นเขาไปสักการะเพื่อขอให้เทพประจำหมู่บ้านนั้นช่วยให้ภรรยาและลูกของตนหายป่วย

การสักการะเพื่อขอความช่วยเหลือจากเทพเจ้านั้น หากตนสมปรารถนาก็จะมีสิ่งของมาเป็นเครื่องตอบแทน การกำหนดสิ่งของนั้นต้องพยายามหาสิ่งที่เทพเจ้าปรารถนา หากไม่เช่นนั้นอาจไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้า เช่นเดียวกับการบนบาน การแก้บน ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อข้างต้น

Sau trận con ốm, lần này lại đến lượt vợ Quỳnh nằm liệt giường liệt chiếu. Người nhà bỏ nhau đi xem bói xem toán, về loan tin âm lên là động thành hoàng, phải liệu mà ra đình lễ tạ.

Quỳnh nào có tin gì chuyện dị đoan nhằm nhĩ ấy, nhưng thương vợ rơi vào cảnh gần đất xa trời, nên cũng hạ mình ra cầu cứu thành hoàng...

Thành hoàng nghe vậy lấy làm mừng; lần trước hẳn chỉ tạ hai quả trứng, lần này thì những hai con gà. Được lắm. Thế là thành hoàng tưởng bỏ, tha tội chết cho vợ Quỳnh ngay tắp lự.

Trả lễ thành hoàng³¹

³¹ Nguyễn Trường. Truyện cười dân gian Việt Nam Trạng Cười, trang 39.

หลังจากที่ถูกป่วย ต่อมาภรรยาของกวิงก็ป่วยจนต้องล้ม
หมอนนอนเสื่อ คนในบ้านจึงชวนกันไปให้หมอดูทำนาย หมอดูบอก
ว่าต้องไปบวงสรวง สักการะเทพประจำหมู่บ้าน

กวิงส่งสารภรรยา จึงจำยอมไปเช่นสักการะเทพประจำ
หมู่บ้าน เพื่อให้ภรรยาหายป่วย

กวิงภาวนาว่า เมียข้าเจ็บป่วย หากช่วยกันครั้งนี้ จะนำไก่
สองตัวมาแก้บน เทพประจำหมู่บ้านได้ยินเข้าก็ดีใจ “คราวก่อนมัน
แก้บนแค่ไข่ 2 ฟอง แต่คราวนี้จะได้ไก่ถึง 2 ตัว” เทพคิดดังนั้นจึงทำ
ให้ภรรยาของกวิง รอดพ้นจากความตาย หายป่วยทันที

แก้บนเทพประจำหมู่บ้าน

การบนบาน หรือการสักการะ เพื่อขออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครอง
หรือช่วยเหลือ ด้วยการนำของที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจไปเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในปริมาณที่
เพิ่มขึ้นในแต่ละครั้งที่กวิงใช้ เทพเจ้าช่วยเหลือเขาเมื่อคิดว่าได้รับสิ่งของที่เขายกอกกล่าวไว้
การแสดงความจริงใจของเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ เป็นการลดคุณค่าของเทพยดา และ
แสดงให้เห็นว่าเทพยดา กับมนุษย์มีความโลกที่ไม่ต่างกัน

นอกจากเทพเจ้า (ฝ่ายชาย) แล้ว ในสังคมเวียดนามมีเทพเจ้า
(ฝ่ายหญิง - เจ้าแม่) เป็นส่วนหนึ่งในระบบความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเรียกว่า บ่า จั้ว
(Bà Chúa) ดังในนิทานชุดจ่าง กวิงกล่าวถึง บ่า จั้ว เหลี้ยว (Bà Chúa Liểu) ซึ่งชาวบ้าน
เชื่อว่าเป็นเทพคุ้มครอง ปกป้องรักษาในเรื่องทั่วไป หากแต่เป็นเรื่องเฉพาะทาง เช่น เจ้าแม่
แห่งยุ่งซ่าว คือ บ่า จั้ว คอ (Bà Chúa Kho - ย่าขวัญข้าวของไทย) เจ้าแม่แห่งแผ่นดิน (Bà
Chúa Xứ - แม่พระธรณีของไทย) และเจ้าแม่องค์อื่น ๆ

ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่นี้เป็นส่วนหนึ่งในการคิด ความเชื่อของลัทธิ
เต๋า (Đạo) ด้วยเพราะมีพื้นฐานความเชื่อที่จักรวาลประกอบไปด้วยโลกของวัตถุและจิต
วิญญาณ เมื่อมนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะทำให้สังคมที่อยู่มีความสงบ

สุข การกำหนดให้มีการนับถือ “เจ้าแม่” (Mother Goddess) ในลัทธิเต๋าเป็นเครื่องชี้ชัดว่า
จิตใจมนุษย์กับธรรมชาติรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน³²

นอกเหนือจากเจ้าแม่ผู้เป็นจิตวิญญาณของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ
เพื่อประสานความกลมเกลียวกับมนุษย์แล้ว ในสังคมปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับ
สวรรค์ ยังมี “เจ้าแม่กวนอิม” เป็นผู้ประสานและยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมเวียดนาม
ปัจจุบัน รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมยังมีให้เคารพกราบไหว้อยู่โดยทั่วไปในศาสนสถานต่าง ๆ
และด้วยพื้นฐานความเชื่อร่วมกันในโลกตะวันออก เจ้าแม่กวนอิม เป็นอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์
ของอินเดียและทิเบต แต่ตกมาถึงจีนเป็นโพธิสัตว์หญิง และเป็นที่น่าเชื่อถือของชาวจีนมาก
เพราะเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยดับทุกข์ได้*

สำหรับชาวเวียดนามเอง เจ้าแม่ในตำนานของชาวเวียดนาม ผู้ให้
กำเนิดชาวเวียดนามทั้งปวงคือ นาง เอิว เกอ (Au Co) ** ผู้เป็นธิดาแห่งเทพบนที่สูง เมื่อถือ
กำเนิดชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งร้อยคนกับ หลาก หลง กวน แล้ว นางได้แบ่งลูก 50 คนขึ้นไป
อยู่บนภูเขาสูงกับนาง และเป็นต้นกำเนิดของชนเผ่าต่าง ๆ ในเวียดนาม เรื่อยมากระทั่ง
ปัจจุบัน นางจึงเป็นเจ้าแม่แห่งภูเขา และป่าไม้ ในความคิด ความเชื่อของคนเวียดนามแต่
ครั้งอดีตจวบจนปัจจุบัน

การมีพื้นที่ให้กับเจ้าแม่ ผู้เป็นตัวแทนของเพศหญิงในสังคม
เวียดนาม นับเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่น่ายกย่อง ด้วยเพราะสถานภาพของผู้หญิงในสังคม
เวียดนามนั้น เมื่อแรกเกิดเป็นลูกของพ่อ (เรียกชื่อตามชื่อพ่อ) เมื่อโตขึ้นแต่งงาน เป็นภรรยา
ของสามี (เรียกชื่อตามสามี) เมื่อแก่ตัว สามีเสียชีวิต เป็นแม่ของลูกชายคนโต (เรียกชื่อตาม

³² Ngo Duc Thinh, "The Mother Goddess Religion: Its History, Pantheon, and Practices" in *Possessed by the Spirits: Mediumship in Contemporary Vietnamese Communities*, (New York: Southeast Asia Program Cornell University, 2006), pp. 19-30.

* มีตำนานกล่าวถึงกำเนิดของเจ้าแม่กวนอิมว่า ชื่อเดิมมีชื่อว่า “เมียงเสียง” เป็นธิดาของผู้ปกครองประเทศซึ่งมีอาณาเขตด้าน
เหนือติดประเทศไทย ภายหลังบวชเป็นภิกษุณี ได้สำเร็จเป็นพระโพธิสัตว์ (เสถียรโกเศศ - นาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อน,
(พระนคร : แพร่พิทยา, 2500), หน้า 621, 642 - 651.

** ตำนานหลาก หลง กวน กับ นาง เอิว เกอ

ลูกชายคนโต) แต่กระนั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตบางประการระหว่าง “เจ้าพ่อ กับ เจ้าแม่” ว่า หากชาวบ้านพูดกับเจ้าพ่อ จะใช้สรรพนามแทนว่า chú (ถ้าใช้กับคนทั่วไปหมายถึง อา)

Chú là kẻ cả trong làng

นำเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในหมู่บ้าน

(เรื่อง แก้วบนเทพประจำหมู่บ้าน)

ส่วนเจ้าแม่จะใช้คำสรรพนามว่า chi โดยทั่วไปหมายถึง พี่สาว

Chi thương em nghèo nên cho em vay cả. Xin đa tạ chi !

พี่สาวคิดว่าน้องยากจน ดังนั้นจึงให้น้องยืมเงินทั้งหมด ขอขอบคุณพี่สาว

การใช้คำสรรพนามในการเรียกเจ้าพ่อ เจ้าแม่ที่พบในนิทานชุดนี้มีนัยยะของการแบ่งแยก และทำให้รู้สึกได้ถึงความไม่เท่าเทียมระหว่างชายกับหญิง แต่โดยปกติแล้ว ในภาษาเวียดนามมีการใช้คำสรรพนาม cụ (กู หมายถึง ปู่ทวด หรือผู้มีอาวุโสสูงฝ่ายชาย) แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลุ่มเทพเจ้า และใช้คำว่า bà (บา หมายถึง ย่าทวด หรือผู้มีอาวุโสสูงฝ่ายหญิง) แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกลุ่มเจ้าแม่ การเลือกใช้คำสรรพนามที่ลดลำดับชั้นของความอาวุโสซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งในสังคมเวียดนามที่ให้ความสำคัญ การปรากฏลำดับชั้นของความอาวุโสที่ลดลงในนิทานชุดนี้ จึงนับเป็นอีกแง่มุมหนึ่งในการล้อเลียน ในเชิงลดความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวลง

4.2.2.2.3 การรักษาโรค

การรักษาโรคในเวียดนามที่พบในนิทานชุดข้าง กวีนั้น ยังไม่กล่าวถึงการรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน หรือแผนโบราณแต่อย่างใด หากแต่การรักษาโรคเป็นการเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ดังเช่นเมื่อครั้งลูกสาวคนสุดท้ายของเจ้านายจึงเป็นโรคลักษณะคล้ายอีสุกอีใส หลังจากที่รักษาด้วยการแพทย์แล้วอาการยังไม่ทุเลา จึงให้กวีรักษาให้ กวีจึงเข้าใจอาการของโรคว่าจะต้องมีตุ่มขึ้นตามผิวหนัง และมีไข้ แต่เพียงไม่กี่วัน อาการก็จะทุเลา เขาจึงแกล้งเสนอว่าต้องให้บูชาดวงดาว อาการจึงจะดีขึ้น

Cô con gái út của Chúa Trịnh bị bệnh sởi, sốt đã bảy ngày, thuốc hay thầy giỏi chẳng thiếu thứ gì, bệnh vẫn không lui. Chúa sai gọi Trạng Quỳnh lại thăm bệnh của quận chúa út và bảo Trạng :

Người hãy hết lòng cứu chữa cho con ta. Quận chúa qua khỏi được, thì ta sẽ trọng thưởng....

Bệnh quận chúa nặng, phải làm lễ dâng sao mới khỏi.

Chữa bệnh cho quận chúa³³

ลูกสาวคนสุดท้ายของเจ้านายตระกูลจึงป่วย มีไข้ด้วยโรคผิวหนัง มีตุ่มขึ้นทั่วตัวได้ 7 วันแล้ว ถึงแม้จะรักษามาทุกวิถีทางแล้ว แต่ยังไม่หาย เจ้านายจึงให้เรียกกวีลงมาตรวจวินิจฉัยโรคให้กับลูกสาว และบอกกับจางว่า หากรักษาหายจะให้รางวัล หลังจากตรวจเสร็จและรู้ว่าลูกสาวเป็นโรคผิวหนัง เป็นตุ่ม พอง จะต้องมีไข้ต่อไปอีก 5-6 วัน จึงจะลดลง...โรคของนางหนักมาก จะต้องจัดเครื่องสำหรับบูชาดวงดาว อากาศจึงจะทุเลาลง

รักษาโรคให้เจ้าหญิง

ในนิทานชุดนี้ยังมีการกล่าวถึงพิธีบูชาดวงดาวอีกครั้งหนึ่งในการรักษาโรคกับเจ้านายจึงองค์หนึ่ง ซึ่งหลงไหล มัวเมาในสตรีเพศ มักเรียกหญิงสาวให้เข้ามาอยู่ในวังและมีการกักขังทรมาน กวีรู้เรื่องราวเหล่านี้เป็นอย่างดี และไม่พอใจกับการกระทำของเจ้านายจึงองค์นี้ จึงใช้โอกาสนี้ในการปล่อยตัวหญิงสาว และรักษาเจ้านายจึงด้วยการให้นอนนิ่ง ๆ เฉย ๆ เพื่อให้ร่างกายฟื้นฟูเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ กระทั่งร่างกายกลับคืนสู่ภาวะปกติ ทุกคนจึงคิดว่ากวีสามารถรักษาโรคได้

³³ Nguyễn Trường, Truyện cười dân gian Việt Nam Trạng Cười, trang 59.

...Đức bà phải lập một đàn sao giữa trời đất để thần làm lễ tế sao. Trong bảy ngày đêm liền, thánh truyền phải dùng dây lụa buộc chặt nhà Chúa vào sập rồng.

Lễ tế sao³⁴

... ท่านต้องตั้งแท่นบูชาดวงดาวบนฟากฟ้า เพื่อทำพิธีบูชาดวงดาว เป็นระยะเวลา 7 วัน 7 คืน และต้องใช้ผืนผ้าไหมผูกกับตัวเจ้านาย และผูกไว้กับเตียงนอนของท่าน

พิธีบูชาดวงดาว

ในส่วนของประชาชน การรักษาโรคยังคงมีความข้องเกี่ยวกับความเชื่ออยู่เช่นกัน แต่กระทำได้เพียงการอ้อนวอนขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ด้วยการบนบาน หากหายจากการเจ็บป่วยก็ต้องหาสิ่งของตามที่ตกลงกันไว้มาตอบแทน ดังเช่น กวีง ไข่กลอุบายหลายครั้งในการแก้บนกับเจ้าแม่เหลิยว ในเรื่อง พิธิบา บ่อ (Ba Bò) แก้มบนเจ้าแม่เหลิยว เมื่อลูกและภรรยาของกวีงล้มป่วย ทุกคนก็เชื่อกันว่าเป็นเพราะเจ้าแม่เหลิยวไม่พอใจการกระทำของกวีง หรือในเรื่อง กินไข่สองฟอง ครั้งหนึ่งเมื่อลูกของเขาป่วยหนัก ได้พยายามรักษาทุกวิถีทาง แต่ก็ไม่หาย มีชาวบ้านบอกกวีงว่าควรจะไปบนบานเทพประจำหมู่บ้าน อากการของลูกก็ดีขึ้น ทั้งยังกล่าวย้ำอีกครั้งในเรื่อง แก้มบนเทพประจำหมู่บ้าน ว่าหลังจากที่ลูกป่วย ต่อมาภรรยาของกวีงก็ป่วยจนต้องล้มหมอนนอนเสื่อ คนในบ้านจึงชวนกันไปให้หมอดูทำนาย หมอดูบอกว่าจะต้องไปบวงสรวง สักการะเทพประจำหมู่บ้าน

พิธีกรรมที่มีความผูกพันกับการรักษาโรคในที่นี้ เป็นผลทางใจให้กับผู้ป่วย และญาติผู้ป่วย เป็นการเยียวยาทางจิตอย่างหนึ่ง เมื่อจิตใจสบาย ร่างกายก็จะรู้สึกสบายตามไปด้วย พื้นฐานความคิดนี้ ไม่ว่าจะเป็นคนในชนชั้นใดของเวียดนามต่างก็ให้ความสำคัญทั้งสิ้น หากแต่พิธีกรรม หรือวิธีการที่จะทำให้หายจากการเจ็บป่วยนั้นต่างกัน ประชาชนทั่วไปคงไม่สามารถกระทำการใหญ่ขนาดตั้งพิธีบูชาดวงดาวขึ้นมาได้ กระทำได้เพียงแค่ขอรับรองให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไถ่ตัว และที่ตนเองนับถือเป็นผู้ช่วยเหลือ และอาจเป็นไปได้ว่า พิธีบูชาดวงดาว ดังที่ได้กล่าวถึงไว้ในนิทานชุดนี้ เป็นผลมาจากพื้นฐานความเชื่อของลัทธิ

³⁴ Ibid., p. 63.

แต่ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หากอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็จะไม่ให้โทษต่อกัน ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมจึงเปรียบเสมือนเป็นการขอขมาลาโทษ หากมีการกระทำใด ๆ ที่ผิดพลาด พลั้งเผลอไปโดยไม่รู้ตัว เพื่อให้ความสัมพันธ์อันดีกลับคืนสู่ภาวะปกติ

พฤติกรรมของกวีจึงเป็นกระบวนการตีความ และเป็นขั้นตอนหนึ่งสำหรับการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏผ่านนิทานชุดนี้ แม้กวีจะนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชนมาล้อเล่น ด้วยน้ำเสียงของการทำทนาย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ตัวเขาเองนั้นก็ยังมีความนับถือ เลื่อมใสในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้เช่นกัน ผู้วิจัยคิดว่า พฤติกรรมของกวีที่ปรากฏนี้เป็นการยอมรับอำนาจ การทำทนายอำนาจ การต่อรองอำนาจกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อม ๆ กับการพิจารณาระบบความเชื่อที่ยึดถือสืบเนื่องมา ซึ่งการนี้อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการตีความ และการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตามมาในภายหลังได้

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามเรื่องศาสนาและความเชื่อนั้น เกิดขึ้นจากการทับซ้อนกันของแนวคิด และความเชื่อที่หลากหลาย แม้จะได้รับอิทธิพลโดยตรงจากจีนที่เข้ามาปกครองและเผยแผ่ลัทธิขงจื้อ หากแต่การนับถือมีอยู่แต่ในกลุ่มชนชั้นสูง หรือชนชั้นปกครอง ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านแล้ว ยังเลือกที่จะนับถือผี บูชาบรรพบุรุษ ยึดถือพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนเอง มากกว่าที่จะดำเนินรอยตามคำสอนของขงจื้อทุกประการ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า เมื่อชาวบ้านเหล่านี้ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมกระแสหลัก เขาก็ต้องยอมรับ และปฏิบัติตามคำสอนในลัทธิขงจื้อ เช่น ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ เป็นต้น ในสังคมเวียดนาม การนับถือขงจื้อ จึงมีนัยยะทางสังคมแบบ "เป็นทางการ" ส่วนการนับถือผี บูชาบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อของชาวบ้านแบบ "ไม่เป็นทางการ"

4.2.3 สังคมให้คุณค่ากับการศึกษา

วัฒนธรรมการศึกษาเล่าเรียนของคนเวียดนามนั้น เป็นการสมัครเข้าเรียนตามบ้านของอาจารย์ที่ตั้งเป็นสำนักที่มุ่งให้การศึกษาเล่าเรียนแก่ประชาชนโดยทั่วไป ดังปรากฏใน

เรื่อง Dòm nhà quan Bảng (แอบดูบ้านขุนนาง)³⁵ ที่บ้านของขุนนางบ้าง เปิดเป็นสถานที่
ที่ให้บุคคลผู้มีใจใฝ่ศึกษา เข้ามาศึกษาได้

Bẩm quan, tôi chỉ là học trò nghèo vốn tính hiếu
học, qua đây thấy trường quan Bảng bình văn, tôi
đến chỉ nhằm lén nghe trộm bài mà thôi, không
dám có ý gì khác.

Dòm nhà quan Bảng³⁶

“ท่านขอรับ กระผมเป็นแค่นักเรียนจน ๆ แต่มีนิสัยรัก
การเรียนรู้ เดินผ่านมาเห็นว่าท่านมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย
กระผมจึงแอบฟังท่านสอนเท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาอื่นใด
นอกจากนี้”

แอบดูบ้านขุนนาง

และที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกเรื่องหนึ่งคือ การเดินทางเพื่อไปเปิดสำนักในการสอนให้นักเรียน
ในต่างท้องที่

...Nguyên có một thầy giáo đi dạy học ngoài tỉnh
xa, bà vợ ở quê nhà. Thầy giáo một, hai năm mới
về thăm qua một lần, bao nhiêu tiền của chất bó
được, đưa hết cho vợ. Năm ấy, vùng thầy ngồi gõ
đầu trẻ mất mùa, các môn sinh cái ăn còn chẳng
có, lấy đâu ra tiền học.

Đánh tráo thư, cứu bạn khỏi nguy, thảo thơ mừng,
khách Chúa tại trận³⁷

³⁵ Ibid., p. 19.

³⁶ Ibid., p. 19.

³⁷ Ibid., p. 114.

มีครูคนหนึ่งไปสอนหนังสือนอกจังหวัด ไกลบ้าน ส่วนเมียอยู่ที่บ้าน ครูนั่น 2-3 ปีจึงจะได้กลับมาเยี่ยมบ้านสักครั้ง เงินทองที่เก็บหอมรอมริบได้เท่าไรก็ให้ส่งให้เมียหมดสิ้น ในปีนั้น แคว้นที่ครูสอนหนังสืออยู่นั้น การเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรไม่ค่อยได้ผลมากนัก นักเรียนยังไม่มีจะกิน จึงไม่มีใครมาเรียนกับครู

**สลบจดหมาย ช่วยเพื่อนพ้องวัย เขียนจดหมายที่น่ายินดี
ทำให้กษัตริย์กริ้ว**

วัฒนธรรมการศึกษาที่พบในนิทานชุดจาง กวี่ง นี้ เป็นไปในรูปแบบที่ครู อาจารย์ เปิดสอนหนังสือเอง รับนักเรียนที่ต้องการศึกษาหาความรู้มาเรียนด้วยความสมัครใจ โดยไม่จำกัดชนชั้นว่าจะเป็นลูกชานา เกษตรกร หรือแม้แต่ลูกขุนนางเอง หากแต่การเรียนบางสถานที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเรียน ในยุคที่ขัดสนจึงเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของประชาชนเช่นกัน

การศึกษาแนวทางนี้ เป็นการศึกษาตามแนวทางของขงจื้ออย่างชัดเจน กล่าวคือ ขงจื้อเห็นว่า คนเราได้รับการศึกษาได้ทุกคน เพราะคนมีความเป็นมนุษย์ใกล้เคียงกัน ความแตกต่างของคนเกิดจากการศึกษาและเกิดจากการปฏิบัติที่ต่างกัน ในยุคนั้นความคิดเห็นข้อนี้มีความหมายเชิงข้ามยุค เพราะเป็นความคิดที่ส่งผลให้คนทุกชนชั้นเข้ารับการศึกษได้ ท่านให้การศึกษาลูกศิษย์ด้วยจริยธรรม ดนตรี กวี และหนังสือ งานการศึกษาของขงจื้อ คือ การเผยแพร่การสอนโดยเอกชน ซึ่งเป็นคุณูปการมหาศาลต่อการหลายการผูกขาดการศึกษาของผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ และการศึกษาที่จำกัดอยู่เพียงในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แนวคิดนี้เป็นการหลายเส้นแบ่งระหว่างชนชั้น เขตแคว้น และเชื้อชาติในทางปฏิบัติ ท่านรับบุตรหลานของพ่อค้า ชนชั้นต่ำ และชาวนาเป็นลูกศิษย์ นำเสนอความเห็นที่ **ให้การศึกษาแก่ทุกคนโดยไม่แบ่งแยก** อันเป็นการนำวิชาการลงสู่ระดับล่าง ให้สามัญชนมีส่วนร่วมทางการเมือง³⁸ แต่ในสังคมเวียดนาม ความเท่าเทียมที่แฝงมากับลัทธิขงจื้อ ก็ได้ตอบสนองต่อกลุ่มคนที่มีฐานะยากจนเช่นเดิม กล่าวคือ ในกลุ่มของชาวนา หรือผู้มีฐานะยากจนประชาชนก็ยังไม่ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษที่เท่าเทียมกับกลุ่มอื่น

³⁸ คำคมขงจื้อ-ศึกษาปรัชญาบูร. หน้า 9

ในระบบการศึกษาตามแนวทางของขงจื้อนั้น การทดสอบความรู้ที่จะทำให้ยอมรับว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้มีความสามารถ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมากน้อยเพียงใด มักจะปรากฏในรูปแบบของการต่อกลอน ที่ต้องอาศัยทั้งความรู้รอบตัว การใช้ภาษา และเขาวินิจฉัย เช่น

Quỳnh thấy ông Tú lấy ngay câu nói của Quỳnh làm về thách đối,...Ông Tú tuy đã phục Quỳnh nhưng chưa chịu tha, lại ra cho Quỳnh một câu đối nữa, câu này có ý tự phụ mình là ông Tú, coi cả thiên hạ chả ra gì:

Trời sinh ông Tú Cát³⁹

กวีจึงรู้สึกว่ ท่านตุ้จะยอมรับคำตอบที่กวีงตอบเกี่ยวกับการตอบโต้โคลงคู่...ท่านตุ้ ก้าดยอมรับในความสามารถของกวีง แต่ยังคงทดสอบกวีงต่อไปอีก และคิดว่าประโยคนี้จะอวดอ้างความเก่งกาจของตัวเองไม่มีทางจะตอบได้อย่างแน่นอน

ฟ้าส่งท่าน ตุ้ ก้าด ให้มาเกิด

Nhận là học trò thì người phải đối lại câu tục ngữ người vừa nói, hay ta thường dở đánh đòn. Mà nhớ là phải lấy tục ngữ đối với tục ngữ cho chính.

Nhật bã trâu⁴⁰

“ข้าจะรับว่าเจ้าเป็นลูกศิษย์ แต่ต้องต่อคำพังเพยจากข้าให้ได้ หากทำได้ดีเราจะตบรางวัล แต่หากไม่ดี เราก็จะตีเข้าให้ ตอบมาสิเร็วเข้า”

เก็บชานหมาก

³⁹ Ibid., pp.9-10.

⁴⁰ Ibid., p. 16.

Ngoài nghĩa thông thường ra, về mặt chiết tự, câu này còn khó ở cái ý...Đó là lối chơi chữ, đối chữ ngày xưa, thường để thử sức người học rộng và nhanh trí...

Quan Bảng thấy Quỳnh chữ nghĩa xuất chúng, không phải hạng học trò học troẹt tầm thường, có tài ứng khẩu thành chương nên mừng lắm, đâm ra yêu quý, giữ chàng lại nhà nuôi cho ăn học.

Dòm nhà quan Bảng⁴¹

นอกจากความหมายโดยทั่วไปแล้ว ความยากของสำนวนนี้อยู่ที่การเล่นคำ...สำนวนที่ กวีงตอบออกมาข้างต้นนี้ก็มีการเล่นคำเช่นกัน...ขุนนางบ้าง เห็นกวีมีความรู้และความสามารถเกินกว่าคนอื่น ๆ หาใช่ลูกศิษย์ธรรมดาเหมือนคนอื่น ๆ ขุนนางบ้างดีใจมากจึงรับกวีเป็น ลูกศิษย์ให้เรียนอยู่ที่บ้านของตน

แอบดูบ้านขุนนาง

ด้วยหลักในการให้การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม ดนตรี กวี และหนังสือของขงจื้อ การทดสอบความรู้ความสามารถของคนจึงมักเป็นการต่อคำกลอน ต่อสำนวน ที่สามารถวัดได้ถึงความรู้ทางกวี หนังสือ รวมถึงดนตรี ทั้งนี้ไม่ขาดตกบกพร่องที่จะวัดถึงแนวคิดทางจริยธรรมที่บุคคลผู้นั้นยึดถือ ขงจื้อให้ความสำคัญกับจริยธรรมโดยถือเป็นหลักคุณธรรมในการวินิจฉัยความคิด ความประพฤติของคน ทั้ง 3 เรื่องที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนั้น ล้วนแล้วแต่มีการแทรกจริยธรรมไว้เป็นข้อคิดของเรื่องทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชนชั้นขุนนาง

ระบบการเผยแพร่การศึกษาให้เกิดขึ้นในวงกว้างเช่นนี้ ทำให้กลุ่มคนผู้ไม่มีความรู้ไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียน พยายามทำให้ตนได้เข้ามาอยู่ร่วมกลุ่มเดียวกับผู้มีการศึกษา

⁴¹ Ibid., pp. 19-20.

ดังมีเศรษฐีผู้หนึ่ง ที่กล่าวถึงในเรื่อง พยายามทำตัวเป็นคนที่รู้หนังสือ และมาสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความรู้ หยิบยืมหนังสือของกวี กวีจึงรู้ความจริงมาโดยตลอด จึงมักจะแกล้ง เศรษฐีผู้นี้บ่อยครั้งเมื่อมีโอกาส

Có lão trọc phú, một chữ bẻ đôi không biết lại làm ra vẻ học thức, thỉnh thoảng sang nhà Quỳnh hỏi mượn sách. Quỳnh chúa ghét lão này, nhiều lần từ chối không cho mượn, nhưng hấn cứ đánh bài nhây, ôm sách về, bày lên kệ để bịp thiên hạ.

Phơi sách⁴²

มีตาเฒ่าผู้มั่งมีคนหนึ่ง เป็นคนไม่รู้หนังสือ แต่แสร้งเป็นเหมือนคนที่มีการศึกษา บางครั้งก็ไปถามหาขอยืมหนังสือที่บ้าน กวี กวีจึงนั้นไม่ค่อยชอบหน้าของตาเฒ่าผู้นี้ จึงปฏิเสธไม่ให้ยืมหนังสือมาหลายครั้งหลายคราแล้ว แต่หมอนี้ก็ยังหอบหนังสือไปที่บ้านของเขาแล้ววางไว้บนชั้นหนังสือ

ตากหนังสือ

สังคมชาวบ้านในยุคสมัยนั้น ยกย่องผู้มีความรู้มากกว่าทรัพย์สินเงินทอง ด้วยการกำหนดให้ตัวละครผู้นี้เป็นเศรษฐี ซึ่งต่างไปจากกลุ่มชาวบ้าน หรือชาวนาโดยทั่วไปด้วยความพร้อมทางเศรษฐกิจ ที่มีมากกว่า แต่เศรษฐีผู้นี้ก็ยังไม่ไขว่คว้า และเข้าเป็นส่วนหนึ่งในระบบวัฒนธรรมการศึกษา เพียงแต่พยายามสร้างภาพให้ผู้อื่นเห็นว่าตนนั้นเป็นผู้มีการศึกษา เช่นเดียวกับที่กล่าวถึงเรื่อง อยากมีหน้ามีตา ว่าลูกของ ผู้มีอิทธิพลในหมู่บ้าน ไม่ทุ่ทุ่ยและให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ เพื่อจะสอบเข้ารับราชการ แต่กลับจะใช้เส้นสายโดยให้กวีเป็นผู้ช่วยเหลือ บุคคลกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในทางเศรษฐกิจ และมีโอกาสดีกว่าชาวบ้านโดยทั่วไป ในนิทานชุดจาง กวีนี้ ได้วิพากษ์ประเด็นนี้ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยนั้นไว้อย่างชัดเจน ทั้งยังแสดงให้เห็นว่า สังคมให้ความสำคัญกับผู้มีการศึกษา ยิ่งกว่าผู้เป็นเศรษฐี

⁴² Ibid., p. 71.

พื้นฐานความเชื่อตามลัทธิขงจื้อที่สำคัญประการหนึ่งคือ การให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยอาจารย์แต่ละคนจะเปิดบ้านของตนเองเป็นโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่เลือกและแบ่งแยกระหว่างชนชั้น ฐานะ ซึ่งส่วนมากแล้วเป็นการให้การศึกษาในระดับพื้นฐาน จากนั้นหากใครใฝ่รู้ ใฝ่เรียนจะศึกษาหาความรู้ต่อยอดด้วยตนเอง กว้าง เป็นบุคคลหนึ่งที่เข้ารับการศึกษาระบบที่มีพื้นฐานความเชื่อตามลัทธิขงจื้อนี้เช่นกัน ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

Bấm quan, tôi chỉ là học trò nghèo vốn tính hiếu học, qua đây thấy trường quan Bảng bình văn, tôi đến chỉ nhằm lên nghe trộm bài mà thôi, không dám có ý gì khác.⁴³

ท่านขอรับ กระผมเป็นแค่นักเรียนจน ๆ แต่มีนิสัยรักการเรียน เดินผ่านมาเห็นว่าท่านมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย กระผมจึงแอบฟังท่านสอนเท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาอื่นใดนอกจากนี้

การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายของอาจารย์ผู้สอนเช่นนี้ ไม่สามารถวัดระดับความรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นมาตรฐาน ทางทางจึงจัดให้มีการสอบเพื่อเฟ้นหานักเรียนที่มีความรู้ความสามารถในระดับที่เป็นมาตรฐานของประเทศเข้ารับราชการ ในประเทศเวียดนาม มีการจัดการสอบในระดับท้องถิ่น ระดับเขต และระดับประเทศ โดยในระดับประเทศนั้นจัดสอบที่ส่วนกลาง ซึ่งส่วนมากจะจัดสอบที่เมืองหลวงในขณะนั้น ในปี ค.ศ. 1070 พระเจ้า Ly Thanh Tong โปรดให้สร้าง Văn Miếu (วันเหมียว) วิหารวรรณคดี เป็นสถานที่บูชาขงจื้อ และสถานศึกษา สถานที่แห่งนี้เป็นที่ให้บุตรของขุนนางศึกษาศีลธรรมและฝึกฝนการปกครอง ในปี ค.ศ. 1075 ได้มีการสอบคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการเป็นครั้งแรก โดยนักศึกษาลัทธิขงจื้อที่สอบผ่านจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางราชการ แต่เปิดให้สอบเฉพาะบุตรชายจากครอบครัวชนชั้นสูง กระทั่งปี ค.ศ. 1086 จึงได้เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสมัครสอบเพื่อเข้ารับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ

⁴³ Ibid., p. 19.

การสอบเข้ารับราชการปรากฏให้เห็นตั้งแต่ครั้งกว๊งอายุได้เพียง 15 ปี โดยกล่าวถึง การสอบในครั้งนั้นว่า

Ở độ tuổi mười lăm, Quỳnh đã có tiếng là người thông thái, hiểu rộng biết nhiều. Thiên hạ có bảy bô chữ thì đến năm bô đã nằm trong bong Quỳnh rồi. Người ta đồn thê. Nhưng Quỳnh ngán chuyện cử nghiệp. Mỗi lần ai giục lều chõng đi thi, Quỳnh đều gạt phắt. Bà con hàng xóm hối thúc lắm, Quỳnh đành ừ hử khất lần.⁴⁴

เมื่ออายุ 15 ปี กว๊งได้ชื่อว่าเป็นคนที่มีความสามารถ เป็น ผู้รอบรู้ ถ้าหากความรู้ทั้งหมดมี 7 ส่วน กว๊งรู้เสียแล้ว 5 ส่วน ผู้คน เล่าลือกันเช่นนั้น แต่กว๊ง กลัวการไปสอบคัดเลือก แต่ละคร้งใครก็ กระตุ้นให้เข้าเข้าสอบ กว๊งก็เซ่นกันชาวบ้านเร่งให้เขาไปสอบ กว๊ง จึงจำใจลองไปสอบดูสักครั้ง

ในเรื่อง Thừa giấy vẽ voi (กระดาษเหลือวาดช้าง)

Trong một lần thi Hội, Quỳnh vốn không có ý ứng thí, nhưng vì Chúa Trịnh muốn Quỳnh đỗ Trạng nguyên nên cứ nài ép mãi, Quỳnh đành nhận lời đi thi.⁴⁵

ครั้งหนึ่งกำลังจะมีการสอบแข่งขัน กว๊งแต่เดิมนั้นไม่ กระตือรือร้น แต่เนื่องจากเจ้าชายจึงมีความประสงค์ให้กว๊งได้เป็น ขุนนางจึงเคี่ยวเข็ญให้กว๊งสมัครสอบ

⁴⁴ Ibid., p. 42.

⁴⁵ Ibid., p. 67.

ทั้งสองเรื่องที่ปรากฏข้างต้นนั้น กวีง เข้าสู่ระบบการสอบคัดเลือกบุคคลทั่วไป เพื่อเข้ารับราชการ หลังจากที่แต่เดิมจำกัดให้แต่เฉพาะครอบครัวขุนนาง ข้าราชการเท่านั้นที่มีสิทธิ์เข้าสอบ แต่กระนั้น กวีง ก็ยังไม่ใคร่เต็มใจจะไปสอบสักเท่าใด การเข้าสอบของเขาในแต่ละครั้งจึงเกิดจากความต้องการของคนในสังคมทั้งสิ้น โดยครั้งเป็นความต้องการของประชาชน คนในหมู่บ้าน ที่เล็งเห็นความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาเป็นเลิศของ กวีง อีกทั้งต้องการให้คนในหมู่บ้านของตนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการบริหาร ปกครองประเทศ นอกจากนี้ความต้องการของประชาชน คนในหมู่บ้านด้วยตนเองแล้ว ในเรื่องยังแสดงให้เห็นว่า แม้แต่กษัตริย์ก็ต้องการที่จะได้ขุนนาง ข้าราชการผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมารับใช้ประเทศอีกด้วย

การเข้าสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการนั้น แต่ละคนสามารถเข้าสอบได้หลายครั้ง จนกว่าจะสอบผ่าน แต่ทว่า การสอบในระดับประเทศมิได้จัดสอบเป็นประจำทุกปี สามปีจึงจะจัดสอบครั้งหนึ่ง สำหรับกวีงนั้น แม้จะเป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม รอบรู้ในศาสตร์หลาย ๆ แขนง ก็ยังต้องเข้าสอบหลายครั้ง กว่าที่จะประสบความสำเร็จ

การสอบในยุคสมัยนั้น ข้อสอบประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ได้แก่ การวิจารณ์ตำราโบราณ การเขียนเอกสารเกี่ยวกับการบริหาร การแต่งโคลงกลอน ร้อยกรอง และร้อยแก้วเกี่ยวกับศีลธรรมและปรัชญา ในแต่ละครั้งที่จัดสอบมีผู้เข้าสอบหลายพันคน มีผู้สอบผ่านประมาณ 100 คน ตั้งแต่ปี 1529 - 1787 ทางการจัดสอบ 102 ครั้ง มีผู้สอบผ่านเพียง 1,136 คน⁴⁶ เมื่อรัฐบาลเสื่อมลง ระบบการสอบแข่งขันคัดเลือกก็ยกเลิกไป ข้อสอบแปรสภาพมาเป็นแบบฝึกหัดในการหัดพูดเรื่องเกี่ยวกับความรู้ที่ผ่านพ้นไปแล้ว และเป็นตัวอย่างหนึ่งของการใช้ภาษาแบบโบราณ อีกทั้งข้อสอบไม่มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการวัดความรู้แขนงต่าง ๆ ของผู้เข้าสอบ

วัฒนธรรมการศึกษาของคนในสังคม โดยไม่จำกัดชนชั้นดังที่ปรากฏในคำกล่าวของขงจื๊อว่า

In educating people, I treat everyone the same

⁴⁶ เหวียน คัก เหวียน แปลโดย เพ็ชร สุมิตร, เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร, หน้า 133.

ข้าพเจ้าอบรมบ่มสอนผู้มาเรียนทุกคนทัดเทียมกัน⁴⁷

แนวความคิดนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างเสริมให้วัฒนธรรมอื่น ๆ มีความเข้มแข็งต่อไป

วัฒนธรรมการศึกษา เป็นกลไกทางสังคมในการยกระดับ / เลื่อนชนชั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า วัฒนธรรมที่ว่าด้วยการศึกษา มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ด้วยเพราะวัฒนธรรมเรื่องการศึกษาบุคคลผู้เข้าสู่ระบบการศึกษา มักมีจุดหมายปลายทางคือ การสอบคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการ ระบบการศึกษาเช่นนี้ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อ และเป็นการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมกันระหว่างคนในแต่ละชนชั้น พฤติกรรมของคนบางกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นครษรัฐ หรือลูกผู้มีอิทธิพลประจำหมู่บ้าน เป็นการดิ้นรนเพื่อที่จะได้ครอบครอง และดำรงตนอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มปัญญาชน ซึ่งได้รับการยอมรับและจัดเป็นชนชั้นสูงในสังคม

4.2.4 สังคมเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญกับที่ดิน

ที่ดินในประเทศเวียดนาม สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ที่ดินเอกชน ที่ดินสาธารณะ และที่ดินวัด

4.2.4.1 ที่ดินเอกชน ที่ดินส่วนบุคคล "ตี้ เตียน" (tự điền) เป็นที่ดินส่วนบุคคลโดยรัฐรับรองสิทธิในการเป็นเจ้าของตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการครอบครอง การหาผลประโยชน์จากที่ดิน และการส่งต่อในลักษณะมรดกตกทอดสู่ลูกหลาน โดยรัฐจะเก็บภาษีจากการใช้ที่ดินปีละสองครั้งคือในฤดูร้อน (เดือนแปดตามจันทรคติ) และฤดูใบไม้ร่วง (เดือนสิบสองตามจันทรคติ)

ในนิทานตลกเจ้าปัญญาชุดจ่าง กวี้ง ได้แสดงตัวอย่างของการใช้ที่ดินส่วนบุคคลเช่นนี้ไว้ในเรื่อง Xỏ gái chanh chua (แก้งสาวปากจัด) ซึ่งนางเป็นลูกสาวของ

⁴⁷ คำคมขงจื้อ-ศึกษาปรัชญาฯ, หน้า 129.

ผู้มั่งคั่ง สวย แต่ไม่ค่อยมีกิจกรรมารยาท เธอกำลังคุมคนงานเกี่ยวข้าวในที่นาของเธออยู่ใน
ขณะที่กวีวิ่งผ่านไป

...Quỳnh hỏi đường tìm tới gặt, đúng lúc cô nàng
đang ngồi coi thợ gặt ngoài đồng.⁴⁸

...กวีวิ่งตามทางถึงสถานที่ที่จะไป ในขณะที่นางกำลังนั่งดูคนงาน
เกี่ยวข้าว

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การครอบครองที่ดิน อยู่ในกลุ่มของผู้
ร่ำรวย มั่งคั่ง แต่ในเรื่องไม่ได้ระบุว่า ครอบครัวยุคของหญิงสาวผู้นี้มีอาชีพอะไร ควบคู่ไปกับการ
มีที่นากว้างขวางนั้น จำต้องมีจำนวนคนในปกครองมากด้วยเช่นกัน ดังนั้น นอกจากที่ดินแล้ว
จำนวนคนในปกครองยังเป็นอีกส่วนหนึ่งที่แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และบารมีของแต่ละ
ครอบครัว

4.2.4.2 ที่ดินสาธารณะ

ที่ดินสาธารณะสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยได้อีก 3 กลุ่ม คือ Quan thụ
điền thổ ที่ดินที่ให้กับขุนนาง Khẩu phần điền thổ ที่ดินสำหรับทหาร Vô quan tịch
điền thổ ที่ดินที่ไม่ได้รับการจดทะเบียน หรือที่ดินรกร้าง

ในนิทานตลกเจ้าปัญญาชุดจ่าง กวีจึงได้กล่าวถึงที่ดินสาธารณะในประเภท
แรก คือ ที่ดินที่ให้กับขุนนาง โดยไม่ได้กล่าวถึงโดยตรง แต่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้จาก ในช่วง
ก่อนผ่านการสอบเข้ารับราชการ เขายังต้องขอเช่าที่นาศาลเทพเจ้าเหยี่ยวเพื่อเพาะปลูก (ดัง
จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป) แต่เมื่ออ่านไปจนถึงเรื่อง Cây nhà lá vườn
(ปลูกที่บ้าน) กวีจึงนำผักที่อ้างว่าปลูกเองในสวนของตนไปถวายกษัตริย์ นั่นแสดงให้เห็นว่า
ขุนนางได้รับการจัดสรรที่ดินทั้งสำหรับปลูกบ้าน และทำสวนจากรัฐ

⁴⁸ Ibid., p. 40.

4.2.4.3 ที่ดินวัด

ที่ดินวัด ในอดีต สมัยราชวงศ์หลี และราชวงศ์เจิ้น วัดคือสถาบันทางสังคมที่มีที่ดินในครอบครองมากที่สุด ด้วยเพราะราชสำนักและเชื้อพระวงศ์ รวมทั้งชนชั้นสูง สนับสนุนวัดในฐานะอุดมการณ์หลักของรัฐ ขณะเดียวกันวัดเหล่านี้มีบทบาททางการเมืองที่สำคัญคือ สร้างความชอบธรรมให้กับการปกครอง ทำให้ชนชั้นสูงให้ความสนับสนุนวัดเพิ่มมากขึ้น ละเว้นภาษีที่ดินที่อยู่ในครอบครองของวัดและภาษีผลผลิตที่ทำกรเพาะปลูกบนที่ดินวัด

ก๊วง เป็นบุคคลหนึ่งในบรรดาประชาชน ที่ต้องขอเช่าที่ดินของวัดเพื่อเพาะปลูก ทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ดังที่ปรากฏในเรื่อง Cáy rē ruộng bà chúa liểu (เช่าที่นาของเจ้าแม่เหลียว) แต่สภาพความจริงที่สะท้อนให้เห็นในมุมมองของประชาชนคือ การเก็บผลผลิตบางส่วนจากประชาชนที่ได้มา เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการเช่าที่ดินทำกิน ในขณะที่วัดเองนั้นไม่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐแต่อย่างใด การขูดรีดกับประชาชนเช่นนี้ นับเป็นความเดือดร้อนประการหนึ่งของประชาชนในสมัยนั้น

...Bà Chúa Liễu có nhiều ruộng, người coi đền vẫn cho dân làng cáy rē để hưởng lộc thánh. Được bà cho lộc, người đến xin cáy rē rất đông.

Một hôm Quỳnh ra đến, xin bà Chúa cho mình cũng được nhận phần ruộng cáy rē như mọi người.⁴⁹

...เจ้าแม่เหลียวมีที่ดินจำนวนมาก คนดูแลศาลเจ้าให้ชาวบ้านเพาะปลูกเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต หากได้รับอนุญาตจากเจ้าแม่ก็จะได้ใช้ที่ดินนี้ จึงมีคนจำนวนมากมาเพื่อใช้ที่ดินของศาลเจ้า

วันหนึ่งก๊วงมาถึงที่ศาลเจ้า เพื่อขอเจ้าแม่เหลียวให้ตนได้ใช้ที่ดินส่วนหนึ่งในการเพาะปลูกเหมือนคนอื่น ๆ

⁴⁹ Ibid., p. 26.

ข้อตกลงที่คนดูแลศาลเจ้าบอกกวีคือ ผลผลิตในครั้งแรกนี้ จะต้องนำส่วน ยอดมาถวายเจ้าแม่เหยี่ยว แทนที่กวีจะปลูกข้าวอย่างที่ใคร ๆ ปลูกกัน เขาปลูกมันเทศแทน เขาได้เก็บส่วนโคน ซึ่งเป็นหัวมันเทศไว้ ส่วนยอดซึ่งเป็นใบนั้น ไม่มีประโยชน์ใด ๆ ก็เอาไป ถวายเจ้าแม่เหยี่ยว เพื่อใช้เป็นค่าตอบแทน ครั้งที่สองทางศาลเจ้าจึงบอกกวีว่าให้นำส่วน โคนมาเป็นค่าตอบแทน เขาเลยไปปลูกข้าว และสุดท้าย ทางศาลเจ้าจะเก็บค่าตอบแทนทั้ง ส่วนยอดและส่วนโคน กวีจึงปลูกข้าวโพด ดังนั้น ค่าตอบแทนที่ทางศาลเจ้าขอเก็บหลังจาก มาใช้ที่ดินนั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีความสามารถได้ผลผลิตนำไปใช้ได้เลย

การที่กวี กล้าที่จะล้อเล่นกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาเช่นนี้ เพราะเขาเห็นว่า หากเขาเพาะปลูกข้าวเหมือนประชาชนทั่วไป แล้วต้องนำผลผลิตมาเป็น ค่าตอบแทนให้กับศาลเจ้าดังที่ตั้งเงื่อนไขไว้เช่นนั้น ก็เท่ากับเป็นการลงทุน ลงแรงไปโดยไม่ได้สิ่ง ใดกลับมาเลย ทั้งที่ความเป็นอยู่โดยทั่วไปของประชาชนขัดสนเป็นอย่างมากแล้ว กวีได้ สะท้อนสภาพชีวิตที่เป็นจริงสำหรับสภาพเศรษฐกิจของบ้านเมืองที่ประชาชนต้องประสบใน ชีวิตประจำวัน

การถูกรีดนาทาเร้นของประชาชนอย่างมากขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 นำไปสู่ วิกฤตการณ์ทางการเกษตร โดยจำนวนชนชั้นสูงและข้าราชการถือครองที่ดินเป็น จำนวนมากขึ้น ขุนนางตระกูลจิ้ง (ปกครอง บริหารเวียดนามตอนเหนือ) ได้ออกข้อบัญญัติ ห้าม "ครอบครัวผู้มีชื่อเสียงทั้งหลาย ผู้มีตำแหน่งและชนชั้นสูงเอาเปรียบชาวนาให้หมดเนื้อ หมดตัวด้วยการขยายที่ดินของตนด้วยวิธีซื้อที่ดินมาบังหน้า" แม้จะมีสัญญาการซื้อขาย อย่างเป็นทางการเป็นหลักฐานแต่นั้นเป็นเพียงการเข้าครอบครองที่ดินตามกฎหมาย ทำให้เกิดความ เสียหายแก่ชาวนารายย่อย แม้แต่ที่ดินสาธารณะก็ไม่พ้นจากการเข้าครอบครองของเจ้าของ ที่ดินรายใหญ่ ในที่สุดชาวนาที่สิ้นเนื้อประดาตัว ต้องร่อนเร่ไปทั่วในชนบท ทำให้เกิดปัญหา ต่าง ๆ ตามมามากมาย จากการไม่มีที่ทำกิน ไม่มีอาชีพ จึงก่อให้เกิดปัญหาขมขื่นเพิ่มขึ้น อย่างมาก ชาวนาที่ต้องร่อนเร่ไร้ที่ทำกิน และที่ทำกินเหล่านี้ เดือดร้อนกันถึง 1,730 ตำบล เมื่อชาวนาที่ได้รับความเดือดร้อนรวมตัวกันเป็นกลุ่มร่วมในการก่อการกบฏในคริสต์ศตวรรษ ที่ 18 ความช่วยเหลือที่พบในคริสต์ศักราช 1740 ขุนนางตระกูลจิ้งผู้หนึ่งจึงคิดวางแผนรวม

ที่ดินทั้งหมดมาเป็นของชาติเพื่อนำมาแจกจ่ายให้ชาวนาผู้เสียค่าเช่าที่ดินให้รัฐ แต่ได้รับการต่อต้านจากชนชั้นขุนนาง ข้าราชการ และเจ้าของที่ดิน⁵⁰

4.2.5 สังคมที่ปฏิเสธความเป็นจีน

การศึกษา *อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม* จำเป็นต้องพิจารณาความเป็นปัจเจกแห่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น หรือลักษณะเฉพาะที่ต่างจากวัฒนธรรมที่ได้รับโดยตรงจากผู้ครอบครองกลุ่มชนหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ สำหรับประเทศเวียดนามแล้ว ประเทศที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อวัฒนธรรม และสังคมคือ ประเทศจีน เนื่องจากในประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้อย่างชัดเจนว่าจีนได้เข้ามาปกครองเวียดนามตั้งแต่ครั้งเวียดนามยังเป็นอาณาจักรเอวหลาก⁵¹ (Âu Lạc) ภายใต้การปกครองในราชวงศ์ฮั่นของจีน⁵²

วัฒนธรรมของประเทศเวียดนามนั้นได้รับอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อมาจากประเทศจีน ซึ่งเข้ามาปกครองประเทศเวียดนามอยู่นานนับพันปี ชาวเวียดนามจึงมีความพยายามที่จะปลดตัวเองออกมาจากอิทธิพลของจีน ด้วยการปฏิเสธความเป็นจีน (De-Chinese) และกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวเวียดนามในภาพที่แสดงความเป็นตัวตนของตนเองออกมา การรับวัฒนธรรมบางอย่างจากประเทศจีน แล้วนำมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนเวียดนามนั้นเป็นการพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาให้เด่นชัด เพื่อแสดงให้เห็นว่า "เวียดนามมิใช่จีน" ทั้งยังพยายามกำหนด *อัตลักษณ์ความเป็นเวียดนาม* อันเป็นลักษณะร่วมกันของจิตสำนึกในความเป็นพวกเดียวกัน และการประพฤติปฏิบัติตลอดจนมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเวียดนามที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม ซึ่งให้ความสำคัญกับประเด็นการแสดงความเป็นตัวตนเวียดนามที่ต่อต้านจีน

⁵⁰ เหวียน คัก เวียน, แปลโดย เพ็ชร์ สุมิตร เวียดนาม ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร, หน้า 93 - 94.

⁵¹ อาณาจักรเอวหลาก เป็นชื่อหนึ่งของประเทศเวียดนาม ที่ใช้ในช่วงปลายศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราช

⁵² Tự Nhiên và Xã Hội 4, Phần 2 : Địa Lí và Lịch Sử, (Tái bản lần thứ sáu), By Nguyễn Minh Phương, Phạm Thị Sen, Nguyễn Anh Dũng, (Huế : NXB. Giáo Dục, 2003), trang 88. อ้างถึงใน ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ ประวัติศาสตร์เวียดนามในแบบเรียนชั้นประถม, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2550), หน้า 70 - 71.

การแบ่งแยก “พวกเขา” ชาวจีน ออกจาก “พวกเรา” ชาวเวียดนาม มิให้พบเห็น
หลายตอนในนิทานชุดจ่าง กวีนี้ จากการใช้ภาษา เช่น

Sứ bộ nhà Thanh trên đường về kinh đô **ta**,⁵³

คณะทูตแห่งราชวงศ์ถัง (จีน) กำลังเดินทางมายังเมืองหลวง
ของเรา

Sứ bộ nhà Thanh đường xa rong ruổi, một ngày đến
cửa kinh đô **ta**,⁵⁴

คณะทูต ถัง (จากเมืองจีน) ระยะทางที่ยาวไกลแต่เดินทางได้
รวดเร็ว หนึ่งคืนก็มาถึงประตูเมืองหลวงของเรา

Sứ Tàu sang **ta** vốn là tay vẽ giỏi.⁵⁵

ทูตจีนมาเมืองของเรา มีทักษะในการวาดภาพเป็นเลิศ

Lần đó, giữa triều đình, trước mặt vua **ta** và bá quan
văn võ, sứ Tàu đưa ra một chai nước,⁵⁶

ครั้งนั้น กลางพระราชวัง ต่อหน้าพระพักตร์กษัตริย์ของเรา และ
เหล่าทหาร และขุนนาง ทูตจีนหยิบน้ำขึ้นมาหนึ่งขวด

การปฏิเสธว่า “ประเทศเวียดนามมิใช่ส่วนหนึ่งของประเทศจีน” จากการใช้คำศัพท์
“ta” หมายถึง เรา นั้น เป็นวิธีการหนึ่งในการแบ่งแยก “เรา” ออกจาก “เขา” จะพบในเรื่องที่มี
คู่กรณีเป็นชาวจีน ทั้งนี้ นอกเหนือจากการแบ่งแยกแล้ว ยังแสดงอำนาจที่เหนือกว่าด้วยการ

⁵³ Nguyễn Trường. Truyện cười dân gian Việt Nam Trạng Cười, trang 99.

⁵⁴ Ibid., p. 101.

⁵⁵ Ibid., p. 103.

⁵⁶ Ibid., p. 105.

ทำให้คู่กรณีชาวจีนนั้น ถูกหัวเราะเยาะ หรือพ่ายแพ้ไป และมักจะมีคำพูด ในตอนจบเรื่องทิ้งท้าย เพื่อตอกย้ำชัยชนะ เช่น

Quỳnh vỗ tay reo :

- Ta thắng Tàu rồi! Ta thắng Tàu rồi, bà con ơi !⁵⁷

กวีงปรบมือแล้วร้องว่า

-เราชนะจีนแล้ว เราชนะจีนแล้ว พี่น้องครับ !

Sứ nhà Thanh sợ xanh cả mặt và nhà vua Thanh không dám cất quan đánh nước ta nữa.⁵⁸

คณะทูตานุทูตเกรงกลัวจนหน้าซีด และแล้วกษัตริย์ราชวงศ์แตงก็
ไม่กล้ายกทัพมาตีประเทศเวียดนามอีก

นิทานตลกชุดจ่าง กวีงนี้ เป็นเครื่องมืออันแยบยล และทรงพลังสำหรับผู้ด้อยอำนาจ (เวียดนาม) สามารถตอบโต้ หรือต่อต้านผู้มีอำนาจ (จีน) ได้ ความพ่ายแพ้ที่มีต่อประเทศจีน เป็นแผลที่ฝังรากลึกลงในจิตใจของชาวเวียดนาม ความหวังร่วมกันประการหนึ่งของคนทั้งประเทศนั้นคือเวียดนามจะไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนตลอดไป และต้องมีสักวันที่เวียดนามมีชัยชนะเหนือจีน

การปฏิเสธความเป็นจีนอีกประการหนึ่ง ที่กล่าวถึงไว้ในเรื่อง กาศย์ กลอง กลอน ฟ้า คือ การใช้ตัวอักษร เช่น ปราบฏการอ้างถึง การใช้ตัวอักษรโนม ในหลายเรื่องของนิทานชุดนี้ ใช้ในการต่อกลอน ประลองเขาวนั ปัญญา ซึ่งอักษรเหล่านี้มิได้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้าน ชนชั้นปัญญาชนที่รู้จักและเล่าเรียนกันด้วยตัวอักษรโนม โดยมีรูปแบบการเขียน เช่นเดียวกับตัวอักษรของจีน แต่นำมาใช้ถ่ายเสียงเป็นภาษาเวียดนาม ก่อนจะมีการเปลี่ยนมาใช้ตัวอักษรโรมันถ่ายเสียงเป็นภาษาเวียดนามดังเช่นที่พบในปัจจุบัน

⁵⁷ Ibid., p. 105.

⁵⁸ Ibid., p. 107.

ในนิทานชุดจ่าง กวีฉิ่ง หากวิเคราะห์แล้วจะพบว่า ตัวอักษรโนมเป็นอิทธิพลประการหนึ่งที่ได้รับมาจากจีนโดยตรง อีกทั้งยังได้รับการยกย่องว่า เป็นตัวอักษรที่ใช้กันในกลุ่มชนชั้นปัญญาชน ผ่านระบบการศึกษาตามแบบอย่างลัทธิขงจื้อ ในการนี้เป็นธรรมดาที่จะต้องเรียนรู้ภาษาจีนไปได้พร้อม ๆ กัน ครั้งกวีฉิ่ง เป็นทูตไปเยือนประเทศจีน เขาได้ถูกท้าทายให้แต่งเรียงความแข่งกับเหล่าขุนนางจีน ครั้งนั้นเขาไม่รู้โจทย์ เขาจึงแก้งเขียนเรียงความด้วยภาษาที่กษัตริย์ และขุนนางจีนอ่านไม่ออก เพื่อจะได้ฟังโจทย์จากผู้อื่นเมื่อเวลาเขาอ่าน และตนจะได้พูดเป็นภาษาจีน แทนการเขียน เขาได้แสดงให้เห็นว่าประเทศเวียดนามก็มีตัวอักษรเป็นของตัวเองเช่นกัน ส่วนตัวอักษรของจีนนั้น ทุกคนที่ได้เรียนหนังสือต่างก็ได้คัดเขียนกันมาแต่ครั้งเยาว์วัย

- Chết nôi, thần cứ nghĩ nhà vua và các danh tài đất thiên triều thông hiểu lối **chữ thảo của nước chúng tôi**. Vậy là tôi nhầm. Xin được chép lại theo lối chữ thông thường mà bọn học trò ở xứ tôi vẫn tập viết vậy.

“ตายจริง ข้าพเจ้าผิดไปที่คิดว่าท่านและบรรดาผู้มีความรู้ทั้งหลายเข้าใจตัวอักษร ถาวร (**Chữ thảo**) ของประเทศข้าพเจ้าออก ข้าพเจ้าเข้าใจผิดแล้ว ขอได้เขียน ถอดความออกมาตามตัวอักษรแบบธรรมดาที่เด็กนักเรียนที่บ้านข้าพเจ้าเขียนเมื่อเริ่มฝึกคัดเขียนหนังสือใหม่ ๆ

Thơ trống, vần thiên⁵⁹

กาพย์ กลอน กลอน ฟ้า

การปฏิเสศตัวอักษรหาน ที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากประเทศจีน ซึ่งในความเป็นจริงเป็นตัวอักษรของชนชั้นปัญญาชนในเวียดนาม ด้วยการให้คำกล่าวว่าเป็นตัวอักษรแบบธรรมดา ที่ใช้กับเด็กนักเรียนที่คัดเขียนหนังสือใหม่ แล้วพยายามสร้างคุณค่าที่สูงส่งให้กับ

⁵⁹ Ibid., p. 110.

ตัวอักษร ท่าว ซึ่งไม่มีอยู่จริง เป็นการสร้างขึ้นมาจากจินตนาการของกวีง ให้มีคุณค่าเหนือกว่านั้น เป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าประเทศเวียดนามก็เป็นรัฐชาติหนึ่ง ที่เป็นปัจเจก มิใช่ส่วนหนึ่งของประเทศจีน ทั้งยังมีอัตลักษณ์เฉพาะตนที่สามารถแสดงออกให้เห็นได้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการใช้ตัวอักษรลาว

การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศเวียดนาม ในประเด็นต่าง ๆ ดังที่ได้วิเคราะห์ได้จากบริบททางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural contexts) ในประเด็นระบบชนชั้น ศักดินา ศาสนา ความเชื่อ และการศึกษานั้น ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของชาวเวียดนามในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคม ร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมของสังคมในยุคสมัยนั้นขึ้นมา ซึ่งจะแสดงให้เห็นดังต่อไปนี้

ระบบชนชั้น ศักดินา ในสังคมเวียดนามเป็นสังคมที่มีความลดหลั่นทางชนชั้น (hierarchical society) เหมือนกับหลายประเทศ หากแต่บางประเทศมิได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการเลื่อนชนชั้นของตนเอง ผิดกับในประเทศเวียดนามที่ประชาชนสามารถเลื่อนชนชั้นของตนเองได้โดยใช้ความรู้ ความสามารถของตนในการสอบแข่งขันเพื่อเข้ารับราชการ และเมื่อได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นที่สูงกว่าแล้ว ก็มีสิทธิในการประพฤติปฏิบัติตัวได้เหมือนกับทุกคนในชนชั้นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้คำสรรพนามเมื่อสื่อสารกับประชาชนทั่วไป การใช้พาหนะในการเดินทาง รวมทั้งอาหารที่ใช้ในการบริโภคที่ปรับเปลี่ยนไปตามภาวะต้นทุนทางเศรษฐกิจ

ศาสนา และความเชื่อ ศาสนาที่แพร่หลายในสังคมเวียดนามในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 คือ ลัทธิขงจื้อ (Confucianism) กล่าวคือ เมื่อพระพุทธศาสนาเริ่มเสื่อมลง ลัทธิขงจื้อเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมเวียดนาม ลัทธินี้แพร่หลายในจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ซึ่งเวียดนามได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากประเทศจีน ประวัติของลัทธินี้ไม่มีนักบวช ไม่มีวัด ไม่มีพิธีกรรมทางศาสนา หากแต่จะเน้นในเรื่องการไม่มีตัวตน (selflessness) การทำงานหนัก การศึกษา การประพฤติที่ดีงาม ตั้งอยู่ในกรอบของเหตุผล ศีลธรรมเข้มงวด ความซื่อสัตย์ การมัธยัสถ์ การอยู่ในโอวาทของบิดามารดา และการประพฤติตัวที่เหมาะสมในชุมชนและสังคม หัวใจของลัทธิขงจื้อคือการเชื่อในความกลมเกลียว ประองดอง สมานฉันท์ทางสังคม เป็นการสร้างและรักษาสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์และสังคมได้อย่างดี

ในสังคมเวียดนามแม้จะนับถือลัทธิขงจื้อ แต่ยังมีรากเหง้าทางความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็น หรือพิสูจน์ได้แทรกอยู่ในจิตใจของประชาชนทั่วไป ดังจะเห็นได้จากการบนบาน การแก้บน การนับถือเจ้าพ่อ เจ้าแม่ รวมถึงการรักษาโรคที่ยังต้องพึ่งวิธีการทางไสยศาสตร์

ลัทธิขงจื้อในสังคมเวียดนามจึงเป็นไปในรูปแบบของการผสมลัทธิที่บริสุทธิ์จากประเทศจีน ผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่ว่าด้วยลัทธิบูชาบรรพบุรุษ เชื่อโชคลาง ไสยศาสตร์ไปด้วยในเวลาเดียวกัน

การศึกษา ระบบการศึกษาของประเทศเวียดนามในขณะนั้น ยกเลิกการจำกัดสิทธิของผู้ที่จะได้เรียนหนังสือแต่เฉพาะกลุ่มของลูกขุนนาง ชนชั้นปกครอง ได้ดำเนินแนวทางการจัดการศึกษาตามลัทธิขงจื้อ กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมกัน ทุกคนสามารถได้รับการศึกษา และสามารถร่วมสอบคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการได้เช่นเดียวกับคนในชนชั้นปกครอง หากแต่ ระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมกันนี้ ในสังคมเวียดนาม ยังคงปรากฏให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันอยู่ในที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในกลุ่มชาวนา กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ยังคงไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเนื่องจาก บางสำนักที่เปิดสอนมีการเก็บค่าเล่าเรียน คนกลุ่มนี้ไม่มีรายได้มากเพียงพอที่จะส่งลูกเรียนหนังสือ หรือสิทธิในการเข้าเรียนของนักเรียนขึ้นอยู่กับความพอใจของครูที่จะเลือกรับ และไม่รับใครเข้าศึกษาในสำนักของตน ดังนั้น ระบบการศึกษามองความเท่าเทียมตามแนวทางของขงจื้อก็มีลักษณะเฉพาะตัวที่แสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมเวียดนามได้อีกประการหนึ่ง

การปฏิเสธความเป็นจีน ในนิทานชุดจาง กวี่งี้ สะท้อนให้เห็นความต้องการภายในจิตใจของชาวเวียดนามที่พยายามแบ่งแยกภาพของ “เรา” ชาวเวียดนาม ให้ชัดเจนออกจาก “เขา” ชาวจีน ด้วยการแสดงให้เห็นผ่านการใช้ภาษา หรือการใช้ถ้อยคำในการสร้างอัตลักษณ์ และ ความเป็นอื่นให้เห็นผ่านเนื้อหาในนิทานชุดนี้

การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามผ่านนิทานตลกเจ้าปัญญาชุดจ่าง กวี่งนี้ ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่กล่าวถึงคือ **ประเทศเวียดนามมิใช่จีน** อันเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของชาติเวียดนามออกมาให้เห็นชัด สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของชาติเวียดนาม ที่มีการจัดให้จีนเป็นศัตรูกลุ่มหลักของประเทศเวียดนาม การสื่อสารประเด็นดังกล่าวนี้ ผ่านพื้นที่ของนิทาน เป็นวิธีการหนึ่งที่ตอกย้ำให้ "คนเวียดนาม" ระลึกไว้เสมอว่า คนเวียดนามมีความหมายเช่นไร มีความสัมพันธ์เป็นมากับจีนในลักษณะใด ทั้งเป็นการแสดงให้เห็นความแข็งแกร่งในการสร้างตัวตนของตนขึ้นมา และอัตลักษณ์อีกประการหนึ่งที่พบคือ การแบ่งแยก แสดงความแตกต่างระหว่างชนชั้นทางสังคมให้เห็นอย่างชัดเจน ในกรณีนี้มักพบในเรื่องที่มีคู่ตรงข้ามเป็นชนชั้นปกครอง กับชาวไร่ ชาวนา ประชาชนทั่วไป รวมถึงอัตลักษณ์ภายในชนชั้นปกครองด้วยกันเอง ที่แตกต่างกันตามยศถาบรรดาศักดิ์ ฐานะ หน้าที่ การงาน อัตลักษณ์ในประเด็นดังกล่าวเหล่านี้ เป็นภาพแทนที่แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะที่ปรากฏขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ของสังคมเวียดนาม